

*Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)**

Mustafa MUTLU

Öğr. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

E-Mail: mmutlu@bartin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3357-4567

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18.11.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 08.05.2020

ÖZ

MUTLU, Mustafa, **Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 583-615.

Selim Sırrı Tarcan, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde beden terbiyesi ve spor hayatında ön plana çıkan en önemli simalardan birisi olmuştur. İsviçre’de beden terbiyesi tahsilini tamamladıktan sonra yurda dönen Tarcan, yaptığı çalışmalarla ülkede beden terbiyesi alanında büyük bir hareketlilik başlatmıştır. Bir yandan okullarda beden terbiyesi derslerini yaygınlaştırmaya çalışarak genç neslin fikren olduğu kadar beden de gelişmesine önem verirken, diğer yandan uluslararası arenada Türklerin spor alanındaki varlığını ortaya koymak amacıyla olimpiik faaliyetlerinde bulunmuştur. Düşünce ve görüşleriyle ülkede beden terbiyesi ve sporun yayılmasına öncülük eden Tarcan, Türk toplumunun fikrî, ahlâkî ve bedenî gelişimine dair yol göstererek Türk modernleşmesinde beden terbiyesi ve

* Bu makale, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde savunulmuş olan “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Spor ve Eğitimde Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan” adlı doktora tezinden üretilmiştir. (Ankara, 2019). Doktora tezi, verilen künyeye kitap olarak da yayınlanmıştır: Mustafa Mutlu, *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Beden Terbiyesi ve Sporda Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)*, Libra Kitap, İstanbul, 2020.

sporun sağlık ve toplumsal alanlardaki politikalarına yön vermiştir

Anahtar Kelimeler: Selim Sırrı Tarcan, Beden Terbiyesi, Olimpiyat, Spor Tarihi, Jimnastik

ABSTRACT

MUTLU, Mustafa, **Physical Training and Selim Sırrı Tarcan in Sports (1874-1957)**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 583-615.

Selim Sırrı Tarcan was one of the most important figures in physical training and sports during the Second Constitutional Monarchy and Republican periods. Following completing his education of physical training in Sweden, Tarcan returned to his homeland and started a great mobility in the field of physical training in the country through his activities. On one hand, he attached importance both to the mental and physical development of the young generation through the spread of the courses of physical training in schools. On the other hand, he carried out Olympic activities in order to reveal the presence of the Turks in the field of sports in the international arena. Tarcan, who led the spread of physical training and sports in the country with his thoughts and views, shaped policies of physical training and sports in health and social fields in the Turkish modernization while helping usher in intellectual, moral and physical development of the Turkish society.

Keywords: Selim Sırrı Tarcan, Physical Training, Olympiad, History of Sports, Gymnastics

Giriş

Osmanlı Devleti'nin son zamanında doğan düşünce insanların ortak özelliği, ülkenin içinde bulunduğu zor durumdan kurtarılmasına yönelik ortaya çıkan fikir hareketlerinden etkilenmiş olmalarıdır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e aktarılan siyasi grupların ve entelektüel kesimin fikir ve hareket yapıları, bu yapıların temelinde yatan unsurlar, aksiyoner hüviyetlerinin meydana çıkarıldığı değerde, erken Cumhuriyet dönemindeki düşünsel dönüşümlerin anlaşılması mümkün olabilecektir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş dönemi ve sonrasını tecrübe etmiş topluluğun biyografi çalışmalarının yapılması ve kimlik çözümlemelerinin açığa çıkarılması, dönemin fikir yapısının incelenmesini kolaylaştırmakla birlikte türlü meselelerin aydınlatılması adına önemli bir fayda sağlayacaktır.

Kurthan Fişek'e göre, Türk spor tarihi çalışmalarına bakıldığında genelde yazılanların büyük bölümü, belgelere değil, belleklere dayalıdır. Kendisi temel kaynakların bu özelliğini hem zorunluluk, hem kısır döngü olarak görmüştür.

Çünkü “spor” olgusu, tarihimizin büyük bir döneminde, kamu belgeliklerinde yer almaya değer bulunmamıştır. Bu yüzden belgenin tükendiği yerde bellek devreye girmiş ve bu durumda belleklerin şaşmazlığına güvenilmiş, belleğe dayanılarak yazılanların belge sayılması alışkanlık olmuştur.¹

Osmanlı son dönem ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında özellikle beden terbiyesi ve spor alanında düşünsel ve işlevsel bağlamda etki eden şahısların başında Selim Sırrı Tarcan gelmektedir. Bu araştırmada, Osmanlı ile Cumhuriyet Türkiye’si arasındaki geçiş döneminin şahitlerinden biri olarak, hem düşünceleriyle başkalarını etkilemiş bir aydın, hem de ülkede beden terbiyesinin ve sporun gelişiminde en büyük pay sahiplerinden biri olan Tarcan’ın yaşadığı dönem ile hayatı hakkında bilgi vermek hedeflenmiştir. Ayrıca, ortaya koyduğu eser ve makalelerden yola çıkarak düşünceleriyle hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti’nde beden terbiyesi ve sporun gelişimine sağladığı katkıları ortaya koymak amaçlanmıştır. Böylelikle, Türkiye Cumhuriyeti’nde hâlâ hakkıyla bilinmeyen beden terbiyesi ve spor tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Selim Sırrı Tarcan’ın tanıtılmasına katkı sağlayacaktır. Makale geniş bir dönem kapsadığı için ayrıntısıyla her konudan bahsetmek mümkün değildir. Bundan sebep, makalede Tarcan ile alakalı genel bir bilgi vermekle birlikte arka planda kalmış bilgileri de bir nebze ortaya koymak hedeflenmiştir. Aynı şekilde, yazdığı kitap ve makaleleri doğrultusunda tüm düşüncelerini ortaya koymak makalenin sınırlarını aşacağından önemli görülen noktalara atıfta bulunarak makale yazılmıştır.

Selim Sırrı Tarcan’ın Yaşamı (1874-1957)

Selim Sırrı, 25 Mart 1874 tarihinde Mora Yenişehir’de doğmuştur.² Babası, Elâzığ vilayetinin Kesrik köyünden olan Miralay Yusuf Bey, Karadağ Savaşı’na katılmış ve Bileke’de şehit düşmüştür.³ Kesriyeli Yazıcı Selim Efendi’nin kızı olan annesi Zeynep Hanım (1839-1924) babası sayesinde iyi eğitim görmüş hatta Fuzuli ve Nedim’i anlayacak kadar edebi bir terbiye almıştır.⁴

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nın kaybedilmesiyle birlikte ailesiyle birlikte İstanbul’a gelen Selim Sırrı,⁵ öğrenimine 12 Ağustos 1881 tarihinden itibaren Mekteb-i Sultani’de (Galatasaray Lisesi) devam etmiştir.⁶ Jimnastiğe ilgisi bu

¹ Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980, s. 1.

² *Nevsal-i Millî*, Artun Asurdiyan ve Mahdumları Matbaası, Dersaadet, 1330, s. 384.

³ *Yeni İstanbul*, 23 Mayıs 1954, s. 2.

⁴ Selim Sırrı Tarcan, *Hatıralarım*, Canlı Tarihler XVI, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1946, s. 3.

⁵ *Yeni İstanbul*, 24 Mayıs 1954, s. 2.

⁶ Tarcan, *age.*, s. 7.

dönemde başlamış ve jimnastik öğretmeni Faik Bey (Üstünidman) sayesinde spor âşığı bir genç olmuştur.⁷

1890'da Mühendishane-i Berr-i Hümayun'un idadi sınıfına başlamış, 5 Mayıs 1893 tarihinde Mühendishane-i Berr-i Hümayun'un Harbiye sınıfına kaydolmuştur.⁸ Mühendishane Harbiyesi'nde okuduğu dönemde siyasetle de ilgilenen Selim Sırrı Bey, Jön Türkler ile irtibat kurmuş ve okuldan mezun olana kadar süren gizli teşkilat üyeliğini eğitimini tamamlayıp İzmir'e atanmasıyla birlikte artan hafiyе hareketlerinden dolayı bırakmıştır.⁹

Selim Sırrı Bey, 15 Şubat 1897 tarihinde Mühendishane'den istihkâm mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesiyle mezun olduktan sonra Bahr-i Sefid (Çanakkale) Boğazı Torpido Müfrezesi'ne tayin edilmiştir.¹⁰ Bu süreçte 17 Nisan-19 Mayıs 1897 tarihlerinde gerçekleşen Osmanlı-Yunan Savaşı arifesinde Çanakkale'de, İzmir'de, Selanik'te denize torpil döşemek üzere oluşturulan komisyon onun refakatine verilmiştir. Birkaç hafta boğazda torpil döşeme işinde bulunduktan sonra¹¹ İzmir'in Yenikale istihkâmılarına tayin olmuştur.¹²

İzmir'de kaldığı süreçte şehrin aydın kesimiyle tanışan Selim Sırrı Bey,¹³ vilayet tercümanı Abdülhalim Memduh Bey'in girişimleriyle 1897 yılının Kasım ayında İzmir İdadisi'ne jimnastik hocası olmuş ve yine o yıl Hizmet gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır. İzmir'de bulunduğu dönemde İzmir İdadisi'nin yanında, Mekteb-i Sanayi,¹⁴ Darü'l-İrfan, Tilkilik'te Arnavut Hoca'nın özel okulunda jimnastik dersleri vererek tam dört yıl dört okulda devamlı bir faaliyet içerisinde bulunmuştur.¹⁵ Böylelikle bu dönemde hem yazarlık hem de öğretmenliğinin çıraklık dönemini yaşamıştır.¹⁶

⁷ *Age.*, s. 9.

⁸ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM- V. Dönem (1935-1939) II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları No:26, s. 615; Selim Sırrı, "İdman Âleminde Kırk Sene 4", *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 4, Ekim 1922, s. 63.

⁹ *Yeni İstanbul*, 2 Haziran 1954, s. 2; Selim Sırrı, "Nasıl Jön Türk Oldum" *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 39, 4 Mayıs 1927, s. 6-7; Selim Sırrı, "Nasıl Jön Türk Oldum" *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 40, 4 Haziran 1927, s. 2-3; Mevlüt Çelebi, "Selim Sırrı Tarcan'ın Jön Türklüğü", *Tarih ve Toplum*, Sayı 236, Ağustos 2003, s. 77-85.

¹⁰ *Millî Savunma Bakanlığının Arşivi*, Selim Sırrı Bey Askerlik Safahat Belgesi, Sicil No: 312-19.

¹¹ Selim Sırrı, "Tuhaf Tesadüf", *Yeni Mecma*, Cilt 5, 26 Teşrinievvel 1918, s. 145.

¹² Selim Sırrı, "İdman Âleminde Kırk Sene 6", *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 6, Aralık 1922, s. 91.

¹³ *Yeni İstanbul*, 7 Haziran 1954, s. 2.

¹⁴ Selim Sırrı, "İdman Âleminde Kırk Sene 7", *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 7, Ocak 1923, s. 107.

¹⁵ Selim Sırrı, *agm.*, s. 107.

¹⁶ Vildan Aşır Savaşır, "Selim Sırrı Tarcan", *Dost Gözile 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*, Ülkü Basımevi, 1950, s. 58.

O dönemde istihkâm mülazımı olan Selim Sırrı Bey, 13 Ocak 1901 tarihinde¹⁷ yüzbaşılığa terfi ettirilerek padişahın fahri yaverliğine atanmıştır.¹⁸ “İzmir hayat-ı şebabımda bir inkulâba vesile olduğu için kalbim orası için minnettarlıkla doludur. Ben oraya kitapsız gittim, fakat okuryazar bir adam olarak avdet ettim”¹⁹ diyen Selim Sırrı Bey için böylelikle yeni bir dönem başlamış, bu doğrultuda İstanbul’da Karadeniz Boğazı’nda Anadolu Kavağı istihkâmına tayin edilmiştir.²⁰

Mühendishane’den mezun olduktan sonra dört yıllık bir İzmir tecrübesi geçiren Selim Sırrı Bey tekrar İstanbul’a dönmüş ve Karadeniz istihkâmlarında göreve başlamıştır. Bir yıl sonraysa 1902’de Tophane Sibyan Alayı’na Fransızca öğretmeni olarak tayin edilmiştir.²¹ Yazarlık hayatına Servet-i Fünun ve İkdâm gibi gazetelerde devam eden²² ve beden terbiyesi üzerine yazdığı makalelerle İstanbul’da büyük bir şöhret kazanan Selim Sırrı Bey,²³ II. Meşrutiyet öncesi dönemde Mühendishane-i Berri Hümayun’da²⁴ Aşiret Mektebi’nde,²⁵ Darüşşafaka Mektebi²⁶ ile birlikte Mercan İdadisi’nde, Debistan-ı İraniyan’da, Kadıköy Darülrifanı’nda jimnastik öğretmeni olarak dersler vermiştir.²⁷

30 Nisan 1906 tarihinde Kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbesine yükselmiş²⁸ ve bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne (İTC) dâhil olarak²⁹ güvendikleri insanları “İttihatçı” yazdırıp İstanbul’da nüfuzlarını arttırmaya çalışmıştır.³⁰

Bu dönemde Selim Sırrı Bey’in Uluslararası Olimpiyat Komitesi (UOK) ile de yolu kesilmiş, kendisi komitenin kurucusu Baron De Coubertin ile II. Meşrutiyet’in ilanından önce İstanbul’da bir görüşme yapmıştır. Yapılan bu

¹⁷ Güneş, *age.*, s. 615.

¹⁸ *Yeni İstanbul*, 10 Haziran 1954, s. 2; *Yeni İstanbul*, 11 Haziran 1954, s. 2.

¹⁹ Selim Sırrı, “İdman Âleminde Kırk Sene 8”, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 8, Şubat 1923, s. 121.

²⁰ *Yeni İstanbul*, 12 Haziran 1954, s. 2.

²¹ *Nevsal-i Millî*, s. 384; Atif Kahraman, *Osmanlı Devleti’nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 633.

²² Savaşır, *agm.*, s. 62-63.

²³ Selim Sırrı, “İdman Âleminde Kırk Sene 9”, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 9, Mart 1923, s. 139.

²⁴ *Yeni İstanbul*, 14 Haziran 1954, s. 2; Selim Sırrı, “İdman Âleminde Kırk Sene 9”, s. 139.

²⁵ Selim Sırrı, “İdman Âleminde Kırk Sene 9”, s. 140.

²⁶ *BOA*, MF. MKT., Dosya No:1056, Gömlek No: 20, H. 19 Rebiülahir 1326 / 21 Nisan 1908.

²⁷ Savaşır, *agm.*, s. 62-63.

²⁸ Güneş, *age.*, s. 615.

²⁹ Cem Atabeyoğlu, *Kurucumuz Selim Sırrı Tarcan*, TMOK Yayınları, İstanbul, 2000, s. 12.

³⁰ Selim Sırrı, “Nasıl Jön Türk Oldum”, *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 42, 4 Ağustos 1927, s. 23; Tarcan, *Hatıralarım*, s. 28-30; *Yeni İstanbul*, 17 Haziran 1954, s. 2; *Yeni İstanbul*, 18 Haziran 1954, s. 2.

görüşmede³¹ Coubertin, kendisinden ülkede bir olimpiyat cemiyeti kurmasını ve 1912 yılında Stockholm’de yapılacak olimpiyatlara sporcu yetiştirmesini istese de, Selim Sırrı Bey Meşrutiyet öncesi dönemin hassasiyeti dolayısıyla bir harekette bulunamamıştır.³²

Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte kendisinde halkı harekete geçirme, gösteriler tertip etme, meydanlarda konferans verme, mutlak heyecan yaratma düşüncesi uyanan Selim Sırrı Bey, halka verdiği konferanslarla çevresinde büyük bir kalabalık oluşturmayı başarmış ve yanındakilerle birlikte başta Maarif Nazırı olmak üzere Adliye Nazırı ve Şeyhülislam’a Meşrutiyet yemini ettirmiştir.³³ Ortaya çıkan otorite boşluğundan dolayı yaklaşık bir ay İstanbul’da asayişten sorumlu olmuş, bu doğrultuda Haydarpaşa’da, Unkapanı’nda, Galata’da amele grevlerinin bastırılması ve kargaşaları önlemede de Rıza Tevfik ile beraber ön safta rol oynamıştır.³⁴

Beden terbiyesinin eğitimdeki önemini iyi bilen Selim Sırrı Bey, o dönemde hususi bir beden terbiyesi okulu açmak istemiş ve Rıza Tevfik ile beraber halka açık olarak ilk spor konferansını ve gösterilerini düzenlemiştir.³⁵ Yeterli parayı toplayarak yurt dışından gerekli alet edevatı getirterek Mercan Yokuşu’nda bulunan bir hanın içinde 20 Aralık 1908 tarihinde “Terbiye-i Bedeniye Mektebi”ni açmıştır.³⁶

Meşrutiyet’in ilanının ardından aynı yıl olimpiyat faaliyetlerine de zaman ayıran Selim Sırrı Bey, Osmanlı Millî Olimpiyat Cemiyeti’ni (OMOC) kurmuş;

³¹ Selim Sırrı Bey’in Baron de Coubertin ile yaptığı görüşmenin mektup yoluyla mı yoksa yüz yüze mi olduğuna dair yazılarında tutarsızlık olduğu göze çarpmaktadır. Selim Sırrı Bey’in 15 Eylül 1336 tarihli Şehbal Mecmuası’nın 14’üncü sayısında Olimpiyat Oyunları başlıklı yazısında bu görüşmenin mektup aracılığı ile gerçekleştiği yazılı iken (Selim Sırrı, “Olimpiyat Oyunları”, *Şehbal*, Sayı 27, 15 Eylül 1326, s. 58), 1948 yılında kaleme aldığı Yeni ve Eski Olimpiyatlar adlı kitabında görüşmenin yüz yüze bizzat İstanbul Tokatlıyan Otelinde gerçekleştiği yazmaktadır. (Selim Sırrı Tarcan, *Yeni ve Eski Olimpiyatlar*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1948, s. 24-25.)

³² Tarcan, *age.*, s. 25.

³³ Tarcan, *Hatıralarım*, s. 28-30; Selim Sırrı Tarcan, “Ömrümün Kitabından, Abdülhamit Vükelasını Nasıl Yendim II”, *Foto Magazin*, Sayı 6, 1 Ekim 1938, s. 30-33.

³⁴ *Yeni İstanbul*, 20 Haziran 1954, s. 2; *BOA, ZB*, Dosya No:620, Gömlek No:148, R. 2 Ağustos 1324 / 15 Ağustos 1908; *BOA, ZB*, Dosya No:620, Gömlek No:113, R. 24 Temmuz 1324 / 6 Ağustos 1908; *BOA, ZB.*, Dosya No:325, Gömlek No:103, R. 14 Ağustos 1324 / 27 Ağustos 1908; *BOA, ZB*, Dosya No:490, Gömlek No:105, R. 28 Temmuz 1324 / 10 Ağustos 1908.

³⁵ Konferans yapılmadan önce gazetelerden birçok kez duyurulmuştur: *İkdam*, 30 Ağustos 1324, s.3; *İkdam*, 2 Eylül 1324, s.3; *İkdam*, 3 Eylül 1324, s.3; *İkdam*, 4 Eylül 1324, s.3; Selim Sırrı, “İdman Âleminde Kırk Sene 11”, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 11, Mayıs 1923, s. 171.

³⁶ *Musaver Muhit*, Sayı 8, 11 Kânunuevvel 1324, s. 129; *Resimli Kitap*, Sayı 3, Teşrinievvel 1324, s. 298; “Terbiye-i Bedeniye Mektebi”, *İkdam*, 19 Aralık 1908, s. 3.

ancak 16 Ağustos 1909 tarihinde yürürlüğe giren Cemiyetler Kanunu³⁷ çerçevesinde cemiyete resmîyet kazandırmak üzere başvuru yapsa da bu dönemde kabul alamamıştır. Bu çerçevede OMOC'un resmîyet kazanması ancak 13-23 Haziran 1914 tarihinde Paris'te yapılacak olan UOK'un kongresi öncesinde Ocak ayında Selim Sırrı Bey'in yaptığı başvuru neticesinde mümkün olabilmektedir.³⁸

Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık altı ay sonra UOK'un Berlin azası Kont Asseburg'dan Olimpiyat Kongresi'ne davet mektubu almasıyla birlikte 1908 yılının Aralık ayında Selim Sırrı Bey, UOK'un yeni azası seçilmiş³⁹ ve bu sayede UOK'un 27 Mayıs -2 Haziran 1909 tarihinde Berlin'de yapılan toplantısına katılma imkânı bulmuştur.⁴⁰

Meşrutiyet'in ilanından sonra hürriyet yemini ettirdiği bakanlarla aynı çatı altında vazife görmesinin disiplin bakımından doğru olmayacağı düşüncesiyle Selim Sırrı Bey'in bir süre yurt dışında görev yapması uygun görülmüştür.⁴¹ Kendi isteği üzerine İsveç'te Kraliyet Jimnastik Enstitüsü'nde beden terbiyesi alanında eğitim görmeye gitmiş ve yaklaşık bir sene kaldıktan sonra yurda geri dönmüştür.⁴²

11 Mayıs 1910 tarihinde ülkeye dönen Selim Sırrı Bey,⁴³ "...o günden itibaren İsveç'te geçirdiğim hayat bana vücut egzersizlerinin hakiki manasını öğretti ve diyebilirim ki,

³⁷ Cemiyetler Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Edib Kemal, *Kanunlarımız*, Birinci Cilt: Kavanin-i Esasiye-Kavanin-i İdare), Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1924, s. 422-426.

³⁸ BOA, MF.MKT., Dosya No:1197, Gömlek No:49, H. 9 Cemaziyelahir 1332/ 5 Mayıs 1914; Efdal As, "İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Uluslararası Entegrasyon Örneği Olarak Modern Olimpiyatlara Katılım", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 59, Güz 2016, s. 27.

³⁹ *Olympic Review*, No: 114, Mayıs 1977, s. 313.

⁴⁰ *Olympic Review*, Haziran 1909, s. 88.

⁴¹ *Yeni İstanbul*, 16 Haziran 1954, s. 2; Tarcan, *age.*, s. 44.

⁴² BOA, MF. MKT., Dosya No:1193, Gömlek No:32, H. 13 Muharrem 1332 / M. 12 Aralık 1913. Normalde Türk Hükûmeti tarafından İsveç'e beş aylığına gönderilmiş olan Selim Sırrı Bey'in, Kraliyet Jimnastik Enstitüsü'nün tatile girmesi sebebiyle 1909 Eylül ayında başlayacak yeni eğitim-öğretim yılında dersleri takip etmesinin uygun olduğu yönünde karar alınmıştır. Bunun yanında Tolga Şinoforoğlu, İsveç'te Kraliyet Jimnastik Enstitüsü'nün arşivinde yaptığı araştırmalar sonucunda 1909-1910 öğretim yılı için verilen öğrenci listesi ve sınav notları listesinde Selim Sırrı Bey'in adının geçmediği, İsveç'te alanında uzman kişilerle yaptığı görüşmede Selim Sırrı Bey'in derslere öğrenci olarak değil gözlemci olarak katıldığı tespitinde bulunmuştur. Osman Tolga Şinoforoğlu, *Selim Sırrı Tarcan ve İsveç jimnastiği: Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2015, s. 26.

⁴³ BOA, MF. MKT., Dosya No:1193, Gömlek No:32, H. 13 Muharrem 1332 / 12 Aralık 1913.

İsveç'e pazılarıyla gittim fakat oradan kafamla döndüm"⁴⁴ itirafında bulunarak İsveç'te edindiği bilgileri ülkede uygulama yoluna gitmiştir.

Selim Sırrı Bey'in yurda döndükten sonra askerlikten istifa ederek Maarif Nezareti'nde Terbiye-i Bedeniye Müfettişliği görevine getirilmesi,⁴⁵ beden terbiyesinin ülkede yayılması adına bir dönüm noktası olmuştur. Yeniliklere açık ve devrimci kişiliğiyle beden terbiyesi öğretmeni yetiştirmek, topluma konferanslar vererek her yaşa göre yapılması lazım gelen vücut idmanlarının içeriğini anlatmak, beden terbiyesini kız okullarına sokmak gibi önemli faaliyetlerde bulunmuştur.⁴⁶

Beden terbiyesi derslerinin müfredat programlarına girmesinin daha ötesine geçilerek Selim Sırrı Bey'in girişimleriyle 1913 yılının sonlarına doğru kız ve erkek beden terbiyesi öğretmenlerini yetiştirmek üzere bir beden terbiyesi okulu açılması gündeme gelmiş; ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte bu girişim yarıda kalmıştır.⁴⁷

14 Ağustos 1914'te Maarif Nezareti Heyeti Teftişiyeye üyeliğine atanan Selim Sırrı Bey,⁴⁸ Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte yedek subay olarak orduya tekrar çağrılmış ve bir süreliğine Enver Paşa tarafından Almanya'dan İstanbul'a kuryelik göreviyle vazifelendirilmiştir.⁴⁹ Selim Sırrı Bey bu vazifeye ilgili şunları söylemiştir: "*Harb-i umumide... Bazı mevad-ı infilakıyeyi [patlayıcı madde] Almanya'dan alıp İstanbul'a getiriyordum. Almanlar pamuk barutlarının üstüne ince bir tabaka kinin olarak geçiriyor, biz de işimizi görüyorduk.*"⁵⁰

Birinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu geçim sıkıntısı kendisini de etkilemiştir. Aldığı aylıkla geçinmenin mümkün olmadığını; bundan dolayı müfettişlik ve öğretmenlik vazifesinden boşta kalan saatlerini özel mesaiye tahsis etmeye, her gün akşamları beşten sekize kadar, cumalarıysa sabahtan akşama kadar çalışmaya, geceleri de makale ve eser yazmaya karar verdiğini dile getirmiştir. Ayrıca, İstanbul'un bazı muhterem kimselerine, vücutları zayıf olup da kuvvetlenmek isteyen, bel kemiklerinin doğrulmasına lüzum görünen

⁴⁴ *Yeni İstanbul*, 17 Haziran 1954, s. 2.

⁴⁵ Tarcan, *age.*, s. 47; Güneş, *age.*, s. 615.

⁴⁶ Tarcan, *age.*, s. 46, 49; Muallim Cevdet, "Darülmualliminin Yetmişinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle Verilen Konferans", *Tedrisat*, Cilt 5, Yıl 5, Sayı 33-6, 7 Mart 1916, s. 198; Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ocak Yayınları, Ankara 1996, s. 316; Ruşen Eşref, "Darülmualliminde Bir Terbiye-i Bedeniye Günü", *Tedrisat*, Cilt 5, Yıl 5, Sayı 33-6, 7 Mart 1916, s. 202; Savaşır, *agm.*, s. 67-68.

⁴⁷ Ergün, *age.*, s. 323.

⁴⁸ Güneş, *age.*, s. 615.

⁴⁹ *S. Sırrı Tarcan Yaşamı ve Hizmetleri*, Yayına Hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1997, s. 23.

⁵⁰ Selim Sırrı, *Prag Spor Pedagojisi Kongresi ve Seyahat İtibaları*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1925, s. 4.

çocuklara tıbbî jimnastikler yaptıracağını, şişmanlıktan şikâyetçi olanlara masaj yapacağını bildirmiştir.⁵¹

II. Meşrutiyet döneminin başlarında beden terbiyesi derslerinin bazı okulların müfredatlarına girişi Selim Sırrı Bey'in çabalarıyla gerçekleşirken, Birinci Dünya Savaşı sırasında militarize edilmiş bir beden terbiyesinin yanı sıra askeri talimin de eğitimin birçok basamağında zorunlu bir ders haline getirilmesi lüzumlu görülmüştür.⁵² Bu doğrultuda Almanya'da Heinrich Von Hoff'un örgütlediği Alman Genç Dernekleri örnek alınmıştır. Alman devleti tarafından finanse edilen bu oluşum, 12 ilâ 18 yaşlarındaki erkeklerin paramiliter eğitimine odaklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda General Colmar von der Goltz tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilen Von Hoff, Genel Müfettiş olarak aynı oluşumu burada da vücuda getirmiştir.⁵³ 1916 yılında kurulan Osmanlı Genç Dernekleri'ne Mekatib-i Umumiye Genç Dernekleri Müfettişi unvanıyla Selim Sırrı Bey verilmiş⁵⁴ ve Genel Müfettiş Von Hoff ile birlikte İstanbul ile Anadolu ve Rumeli'de Genç Dernekleri'ni teftiş etmek ve ders ve konferanslar vermek yönünde faaliyetlerde bulunmuştur.⁵⁵

Von Hoff ve Selim Sırrı arasındaki iş birliği, 1916-1918 yılları arasında yaklaşık iki yıl boyunca devam etmiştir. Bu kurumsallaşmış iş birliğinin yanında birlikte Osmanlı Genç Dernekleri Dergisini yayımlamışlardır. Bu doğrultuda Selim Sırrı Bey ve Von Hoff, 19. yüzyılın başlarında Almanya'daki Fransız işgaline karşı paramiliter gençlik seferberliği hakkında çeşitli makaleler yazmışlardır. Selim Sırrı, Alman jimnastiğini okuyucuları tanıtmış ve genç nesli harekete geçirmenin ne kadar yararlı olduğunu anlatmıştır.⁵⁶ Von Hoff'un

⁵¹ Selim Sırrı, "Harbi Umumi Hayatımı Nasıl Kazanırdım", *Sevinli Ay*, Yıl 3, Sayı 9/33, Teşrinisani 1926 s. 31-33.

⁵² Sanem Yamak Ateş, *Asker Evlattar Yetiştirmek II. Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütlenmeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 527.

⁵³ Sevil Özçalık- Gerhard Grübhaber, "'Frank, Fresh, Frish, Free' at the Bosphorus? Selim Sırrı and the German Model of Youth Mobilization in the late Ottoman State, 1908-1918", *Middle East Critique*, Vol. 24, No. 4 (2015), s. 382.

⁵⁴ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Dönemi Paramiliter Gençlik Örgütleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 535.

⁵⁵ Yamak, *age.*, s. 254.

⁵⁶ Selim Sırrı Bey'in yazdığı bazı makaleler için bk. Selim Sırrı, "Terbiye-i Bedeniye Dersleri - Fazilet-i İttihadi (Tugendbund) Ve Alman Millî Jimnastikleri 1808", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Eylül 1333, s. 9-12; Selim Sırrı, "Alman Jimnastikleri 'Yan'a' Göre Jimnastiğin Gayesi, Vatan Şarkıları - Jimnastik Seyranları", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 2, 1 Teşrinievvel 1333, s. 5-7; Selim Sırrı, "Genç Derneklerinde Terbiye-i Ahlakiye I", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 2, 1 Teşrinievvel 1333, s. 9-12; Selim Sırrı, "Terbiyevi Oyunlar-Top Oyunları", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Teşrinievvel 1333, s. 12-14; Selim Sırrı, "Genç Derneklerinde Ahlak - Vatanın Ruhaniyeti II", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 3, 1 Teşrinisani 1333, s. 6-8.

Alman gençlik seferberliğiyle ilgili makaleleriyle ise Fransız işgaline karşı Prusya'da gençlik seferberliğinin başarısına örnek gösterilerek Alman-Osmanlı ittifakına olan vurgu yapılmış ve Osmanlıların Fransız işgali altındaki Almanya gibi davranması öngörülmüştür.⁵⁷

Selim Sırrı Bey'in II. Meşrutiyet döneminde yaptığı önemli çalışmalarından biri de İdman Bayramları olmuştur. Selim Sırrı Bey'in öncülüğünde İstanbul Darülmuallimini tarafından düzenlenen İdman Bayramları, çocuklarda sağlam bir fikrin sağlam, zinde, tam sıhhatli bir vücutta gelişip büyüyebileceği teorisinden hareketle beden terbiyesini teşvik etme maksadı gütmüştür.⁵⁸ Selim Sırrı Bey, İdman Bayramları'nı her yıl tekrarlamak, millî heyecanı arttırmak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla tüm gençliğin hep bir ağızdan söyleyeceği bestesi İsveçli Felix Korling'e ait olan "Dağ Başını Duman Almış" marşını ilk kez bu bayramda icra etmiştir.⁵⁹

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden kısa süre sonra 15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Selim Sırrı Bey eğitim faaliyetlerini sürdürdüğü bu dönemde İzmir'in işgalini protesto etmek ve halkı işgallere karşı bilinçlendirmek için Sultanahmet'te yapılan mitinglere katılarak 23 Mayıs 1919 tarihinde işgali kınayan bir konuşma yapmıştır. Türk toplumuna birlik mesajı veren Selim Sırrı Bey, Amerika ve Avrupa'dan yaşanan olaylara adaletli bir şekilde yaklaşması gerektiğini ifade ederken Türklerde işgalci bir zihniyetin olmadığını ve sadece yaşama özgürlüğüne sahip olmak istediklerini belirterek Türk halkına sabırlı ve gayretli olması yönünde telkinler vermiştir.⁶⁰

3 Ocak 1919 tarihinde İstanbul Darülmuallimini müdürlüğü görevine tayin edilen Selim Sırrı Bey, işgal döneminde de çalışmalarını sürdürmüştü;⁶¹ basketbol ve voleybol gibi modern sporların ülkede tanıtılmasında önemli rol oynamıştır. ⁶² Darülmuallimin müdürlüğünü 18 Eylül 1921 tarihine kadar yaklaşık üç buçuk yıl sürdürmüştü; daha sonra Maarif Nezareti Heyet-i Teftişiyeye azalığına

⁵⁷ Özçalık- Gröbhaber, agm., s. 382.

⁵⁸ *Servet-i Fünun*, 24 Mayıs 1917, s. 380-381.

⁵⁹ "Atina Büyük Elçisi Edip Ruşen Eşref'in 2 Nisan 1949 da Selim Sırrı Tarcan'a Yolladığı Mektup", *Dost Gözile 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*, Ülkü Basımevi, 1950, s. 42.

⁶⁰ Kemal Arıburnu, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Yeni Matbaa, Ankara, 1951, s. 45-46; Zekai Güner-Orhan Kabataş, *Millî Mücadele Beyannameleri ve Basını*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, s. 78.

⁶¹ *Tedrisat*, Sayı 44, s. 53.

⁶² *Spor Âlemi*, Sayı 8/32, Nisan 1921, s. 15; Fişek, *age*, s. 338; Cem Atabeyoğlu, "Voleybol", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1500; Nejat Altav, *Voleybol Tarihi*, Türk Spor Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 11-12; Vâlâ Somalı, *Türk-Dünya Voleybol Tarihi (1895-1986)*, Duran Ofset, İstanbul, 1986, s. 7.

atanmıştır.⁶³ 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılmasıyla Osmanlı Devleti tarafından verilen görevleri sonlandırılmış; 24 Mart 1923 tarihinde tekrar göreve başlayarak Darümuallimin-i Âliye'deki derslerine ilaveten Maarif Vekâleti tarafından Galatasaray Lisesi Beden Terbiyesi öğretmenliğine tayin edilmiştir.⁶⁴

Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlandığı dönemde İstanbul'da izcilik faaliyetleri başlamıştır. İstanbul eğitim kurumlarında giderek ilgi görmeye başlayan izcilik alanında Selim Sırrı Bey'in önemli katkıları olmuştur.⁶⁵ İzciliğin gelişimini sağlamak amacıyla Selim Sırrı Bey'in yönetiminde Darümuallimin'de oymak beyleri için beden terbiyesi kursları açılmıştır. Kurslar zorunlu tutulmuş ve devam etmeyenlerin maaşlarından kesinti yapılacağı duyurulmuştur. Kursların etkin bir şekilde yürütülebilmesi için Selim Sırrı'nın maiyetine bin kuruş maaşla üç beden terbiyesi öğretmeni atanmıştır.⁶⁶

Selim Sırrı Bey'in izcilik faaliyetleri Cumhuriyet döneminde de sürmüş ve 1923 yılında Mehmet Sami Bey (Karayel) ile birlikte Türk İzciler Birliği'ni kurmuşlardır. Bu birliğe birçok oymaklar bağlanarak faaliyetlerini 1926 yılına kadar devam ettirmişlerdir.⁶⁷

Birinci Dünya Savaşı ve akabinde verilen Millî Mücadele dolayısıyla olimpik faaliyetlerini durduran Millî Olimpiyat Cemiyeti'ni yeniden aktif hale getirmek üzere Selim Sırrı Bey, Cumhuriyet'in ilanından önce İstanbul Jandarma Zabıt Mektebi aracılığıyla 25 Haziran 1922 tarihinde "Millî Olimpiyad Cemiyeti Yerine Kaim Cihan Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti"ni vücuda getirmiştir.⁶⁸ Selim Sırrı Bey, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Türkiye Millî Olimpiyat Cemiyeti (TMOÇ) Genel Kurulu'nu mevcut siyasi düzene uygun olarak yeniden şekillendirmiştir.⁶⁹

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen Heyet-i İlmiye Toplantısı beden eğitimi alanında yapılacak çalışmalar için atılan ilk adım olmuştur.⁷⁰ Selim Sırrı Bey, üye olarak katıldığı bu toplantılarda beden terbiyesi

⁶³ BOA, BEO, Dosya No:4693, Gömlek No:351957, H. 21 Muharrem 1340 /24 Eylül 1337(1921); BOA, MV., Dosya No: 222, Gömlek No: 49, H. 19 Muharrem 1340 / 22 Eylül 1921; *Tedrisat*, Sayı 61, Eylül 1921, s. 56.

⁶⁴ *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 10, Nisan 1923, s. 148; Güneş, *age.*, s. 617.

⁶⁵ *Keşif*, Sayı 1, 4 Nisan 1923, s. 9.

⁶⁶ *Age.*, s. 10.

⁶⁷ Selahattin Soysal, *Türk İzciliğinin 60.Yılı 1912-1972*, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1972, s. 16; Ali Abalı, *Cumhuriyetimizin 50. Yılında Gençlik ve Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1974, s. 116.

⁶⁸ *Millî Olimpiyad Cemiyeti Yerine Kaim Cihan Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti*, Ahmet İhsan Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul, 1922.

⁶⁹ *Beynelmilel Olimpiyat Oyunları*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1340, s. 20.

⁷⁰ *Hâkimiyet-i Millîye*, 17 Ağustos 1923, s. 1.

hakkında bir rapor sunmuştur.⁷¹ Bu süreçte, 20 Mayıs 1925 Maarif Vekâleti Birinci Sınıf Terbiye-i Bedeniye Müfettişliği'ne atanan Selim Sırrı Bey,⁷² Osmanlı son döneminde yapamadığı Beden Terbiyesi Öğretmen Okulu'nu açmaya çalışmıştır.⁷³ İlk olarak, 21 Ekim 1926 tarihinde İstanbul'da Kız Öğretmen Okulu'nda bir "Terbiye-i Bedeniye Kursu"nun açılmasına vesile olurken,⁷⁴ 3 Şubat 1933 tarihinde Ankara'da Beden Terbiyesi bölümünün açılmasında büyük rolü olmuştur.⁷⁵

Ülke içinde beden terbiyesi ve spor alanında faaliyetlerini sürdüren Selim Sırrı Bey, bir yandan da uluslararası arenada da çalışmalarına devam etmiştir. 1924 Paris ve 1928 Amsterdam Olimpiyatları'nda da Türkiye'yi temsil eden TMOG reisi Selim Sırrı Bey, 1929 yılı sonuna doğru artık UOK Türkiye temsilciliği görevinden çekilme karar almış ve yerini eski asker ve eskrimci olan Kemalettin Sami Paşa'ya bırakmıştır.⁷⁶

21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen Soyadı Kanunu ile Selim Sırrı Bey, "Tarcan" soyadını almış, soyadını merak edip kendisine mektup gönderenlere ise şu cevabı vermiştir: ⁷⁷ "Tarcan: Tar malûm olan Türk sazıdır. Tarcan canın tarı demektir. İsmimin bana uygun olup olmadığını bilmiyorum fakat canın tarı olmak bence ilkedür."

31 Mart 1935 tarihine kadar Maarif Vekâleti Baş Müfettişliği görevinde bulunan Selim Sırrı Tarcan⁷⁸ bu süreçte V. Dönem seçimlerine katılarak Ordu Milletvekili olmuştur. V., VI., VII. dönem milletvekilliği yapan Tarcan, 1946 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Meclis'teki tek konuşması V. dönemde "Atatürk'ün Cenaze Merasimi İçin Yapılacak Sarfıyat Hakkındaki Kanun" dolayısıyla olmuştur.⁷⁹ Kendisi de iyi bir hatip olan Tarcan, Atatürk'ün hitabet yönünü vurgulayan bir konuşma yapmıştır.⁸⁰

⁷¹ *Hâkimiyet-i Millîye*, 7 Ağustos 1923 s. 2.

⁷² Güneş, *age.*, s. 617.

⁷³ Niyazi Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006, s. 712.

⁷⁴ *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1926, s. 1-2; *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1926, s. 2. *Maarif Vekâleti Mecmuası*, Sayı 11, Mayıs 1927, s. 187-188.

⁷⁵ Altunya, *age.*, s. 726.

⁷⁶ Haluk San, *Belgeleri ile Türk Spor Tarihi: Olimpiizm veya Olimpik Hareket*, 2. Kitap, Hürriyet Ofset Matbaacılık, İstanbul, 1985, s. 57.

⁷⁷ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1936, s. 5.

⁷⁸ Güneş, *age.*, s. 617.

⁷⁹ Aynı yer.

⁸⁰ *Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Ceridesi (TBMM)*, Devre 5, Cilt 27, İçtima 4, 14 Kasım 1938, s. 27-28.

Ömrü boyunca birçok eser ortaya koyarken “Terbiye ve Oyun” adında bir dergi de çıkarmıştır. Türk milletini fikren olduğu gibi bedenen de çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmak için hizmet eden Tarcan, 2 Mart 1957 akşamı saat 20.10’da Nişantaşı’ndaki evinde emboliden 83 yaşında vefat etmiş ve cenazesi Feriköy’deki aile mezarlığına defnedilmiştir.

Selim Sırrı Tarcan’ın Beden Terbiyesi ve Spor Alanındaki Düşünceleri

Bir Osmanlı ve Cumhuriyet entelektüeli olarak Tarcan, ülkede 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren basit şekilde başlayan beden terbiyesine II. Meşrutiyet döneminden itibaren özellikle İsveç’te aldığı eğitim sayesinde farklı bir boyut kazandırmayı başarmıştır. Kendi ifadesiyle o zamana kadar ampirik şekilde uygulanan beden terbiyesini ortaya attığı düşünceleriyle ilmî bir boyuta taşımıştır.⁸¹

Niyazi Berkes, II. Meşrutiyet’in beden terbiyecilerinin öncülerinden biri olarak Selim Sırrı Tarcan’ı göstermektedir. Berkes’e göre, Tarcan, pedagojinin temel taşı olan “hareket”i ön plana almış ve her şeyden önce, ulusun bedensel olarak hareket etmesi gerektiğine inanmıştır.⁸²

Tarcan, hem Osmanlı hem de Türkiye Cumhuriyeti’nde jimnastik ve sporun bir beden terbiyesi ilmi olduğunu anlayan, onu tahsil eden ve bu mühim davayı, kalın pazılara sahip olmak gibi kolay bir işin dar çerçevesi içinden çıkarıp bir bilgi haline sokmaya çabalayarak ilmî esaslarına göre ülkeye yayan ilk kişi olarak kabul görmüştür.⁸³

Tarcan’ın kurmak istediği eser basit bir beden tekniği olmamıştır. Bunun halk sağlığına, anatomiye, hareket mekanizması, kan dolaşımı, ciğerlerin teneffüsü bilgilerine dayanan bir ilim, bütün vücudun âdeti ritmik bir ahenk içinde doğal bir dengeyle gelişmesine bakan bir estetik, genç kalabalıkları birlik ve beraberliğe alıştırmakla sağlam vatandaş kitlesi yetiştirmeyi amaç edinen bir toplumsal felsefe tarafı vardır. Böylece jimnastiği sıhate aldırış etmeden, cambazlığa benzer ferdi bir hüner sanatından ayırarak idman talimi görünüşü altında onu fenne uygun bir genel beden kültürü haline sokmaya çalışmıştır.⁸⁴

⁸¹ Selim Sırrı Tarcan, “Spor Pedagojisi”, *Türk Spor Kurumu*, Sayı 22, 30 Kasım 1936, s. 4; Selim Sırrı Tarcan, “Spor”, *Büyük Çağ*, Sayı 3, 1947, s. 9,16.

⁸² Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 452.

⁸³ Adil Yurdakul, “Büyük Sporcularımızdan Selim Sırrı Tarcan”, *Akşam*, 25 Mayıs 1939, s. 10; *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 40 (ek), 1 Haziran 1942, s. 19; Hasan Ali Yücel, *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 148.

⁸⁴ “Atina Büyük Elçisi Edip Ruşen Eşref’in 2 Nisan 1949 da Selim Sırrı Tarcan’a Yolladığı Mektup”, *Dost Gözle 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*, s. 41.

Tarcan, beden terbiyesine yönelik yaşadığı bu zihinsel dönüşümü ve ona yönelik beklenti ve düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir:⁸⁵

“Küçük yaşından beri jimnastiği bir dakika sönmek bilmeyen bir muhabbetle sevdim. Bu aşk, bu ateş 40 senedir kalbimde bilâfasıla yanar durur. Önceleri tıflâne zevkimi tatmin eden hünerler ve marifetler, tecrübe ve bilgim arttıkça, mahiyetini değiştirdi. Dün gayesinde haylazlık ve yaramazlık gördüğüm jimnastikler, bugün bir istihale devri geçirdikten sonra terbiye vasıtası oldu. Ve şimdi artık milletin saadet ve selametini ondan bekliyorum. Münci ve muhi ancak odur diyorum. İstiyorum ki, dünyanın her tarafında kesbi kıymet eden beden terbiyesi, sevgili vatanımızda da yer tutsun. Genç ihtiyar, kadın, erkek herkes ona layık olduğu kıymeti versin, yeni nesil bizden daha kavi, daha afiyetli ve bizden daha becerikli yetişsin.”

Bu doğrultuda Tarcan’ın II. Meşrutiyet döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında beden terbiyesi ve spor üzerine yaptığı faaliyetler ile yazdığı eser ve yazılar incelendiğinde ülkede uzun süren savaşlar ve hastalıklar gibi türlü nedenlerden ötürü bozulmuş olan halk sağlığının kısa sürede iyileştirilmesi, genç nüfus arasında bozulduğu düşünülen ahlakî kuralların korunmasına yönelik faaliyette bulunarak iyi vatandaş-iyi sporcu kimliği oluşturma gayreti ve genç nüfusun savaş zamanı etkin şekilde kullanılabilmesi amacıyla bedenî terbiyenin gerekli ölçüde verilmesi çerçevesinde ülke politikalarına yön vermiştir.

Sağlık Alanında Beden Terbiyesi ve Sporun Etkisi

1911-1922 yılları arasında yaşanan Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve nihayetinde Kurtuluş savaşları neticesinde halk, salgın hastalıklardan ve savaştan ötürü bitkin duruma düşmüştür.⁸⁶ Bakımsızlık sebebiyle nüfusun azalması, ülkedeki sıhatsız yaşam koşulları, fakirlik, sefalet ve ruhsal bozukluklar Türk halkını sıkıntıya sokmuştur. Yaşam koşulları, sıhhati korumadaki şursuzluk, iç ve dış göç hareketleri ve akabinde ortaya çıkan iktisadi ve toplumsal sorunlarla salgın hastalıklar Cumhuriyet rejiminin çözmek zorunda olduğu problemlerden olmuştur.⁸⁷

Çeşitli sebeplerden dolayı perişan olmuş bir nüfusun karşı karşıya olduğu problemler ve tahrip olan insan gücü, ilk Cumhuriyet hükümetlerinin en hayati gündem maddesini oluşturmuştur. Millî yarar, doğurganlık, halk sıhhati, uzun ve

⁸⁵ Savaşır, agm., s. 71.

⁸⁶ Akile Gürsoy, “Sağlık, Gençlik, Güzellik”, *Üç Kuşak Cumhuriyet*, Editör: Uğur Tanyeli, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 42.

⁸⁷ Bilal Ak, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sağlık Hizmetleri”, *Türkler*, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2003, s. 419.

nitelikli bir yaşam hedefleri, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk dönemlerinde resmi söylemin ayrılmaz bir parçası olmuştur.⁸⁸

Cumhuriyet dönemi sağlık politikasının, ölüm oranını azaltırken sağlıklı doğum oranını arttırmak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele, ırk ıslahı bağlamında nüfusu sadece nicelik olarak değil aynı zamanda nitelik olarak da geliştirmek, toplumu belli başlı sağlık konularında bilgilendirmek, ruhen ve bedenen zinde bir nüfus yoğunluğu oluşturmak maksadıyla yoğun bir çalışma faaliyeti yürütmek açısından beden terbiyesi ve spor önemli dayanak noktalarından biri olmuştur.⁸⁹

Beden terbiyesinin hedeflediği unsurlardan biri olan sağlık, insan hayatında diğer tüm amaç ve hedefleri ister istemez etkilediği için her daim ilk sırada yer aldığını söylemek mümkündür.⁹⁰ Tarcan, beden terbiyesini insan vücudunun olgunlaşmasına hizmet eden bir vasıta olarak kabul etmiş ve bu vasıtanın birinci gayesini sıhhat ve uzun ömür olarak görmüştür. Kuvvetin ancak sıhhat sayesinde kazanılacağını savunan Tarcan, insan uzuvlarının hayatî kudretini yükselten unsurun makul bir beden terbiyesi olduğunu bu minvalde dile getirmiştir.⁹¹

Cumhuriyet dönemi sağlık politikalarının temel vurgusu daha çok doğum, doğumdan hemen sonra sağlıklı bir ortamın temin edilmesi ve çocuğa büyüme çağında sağlıklı bir çevre sağlanması noktalarında yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet'in sağlık politikaları en kısa zamanda nicelik olduğu kadar, nitelik olarak da yüksek bir toplum oluşturmayı hedeflediği bir ortamda⁹² Tarcan da sağlık politikalarına paralel olarak şu sözleri dile getirmiştir:⁹³

“Nüfus meselesinde nazar-ı dikkat alınacak yalnız kemiyet değil, keyfiyettir. Ailelerin çok çocuk dünyaya getirmesi maksadı temin etmez. Sağlam çocuk, gülbüz çocuk yetiştirmenin çaresine bakmalıyız. Zayıf, çelimsiz, vereme müsteid, sıracalı, sıtmalı, frengili, şeker, kalp, sinir hastalığına mübtele insanların evladları elbette mariz olacaktır. Bu çocuklar nüfusu değil, prevantoryumların, sanatoryumların, hastanelerin mevcudunu arttıracaktır.”

⁸⁸ Yiğit Akın, “*Gülbüz ve Yavuz Evlatlar*” *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 88.

⁸⁹ Ayça Alemdaroğlu, “Öjeni Düşüncesi”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Milliyetçilik*, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 414.

⁹⁰ Dudley Allen Sargent, *Physical Education*, Ginn ve Compony, Boston, 1906, s. 66.

⁹¹ Selim Sırrı, *Beden Terbiyesi, Oyun-Jimmastik-Spor*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 2.

⁹² Akın, *age.*, s. 93.

⁹³ Selim Sırrı, “Çocuğun Hıfzıssıhhati ve Nüfus Siyaseti”, *Gülbüz Türk Çocuğu*, Sayı 16, Kânunusani 1928, s. 11.

Tarcan, bedenle alakalı olarak bütün çocuk oyunlarının ayırıcı vasfının hareket olduğundan söz etmiştir. Bu itibarla erken yaştaki çocukların ruh, zekâ ve adalelerin sıhhatli bir şekilde büyüyüp gelişmesine ve sağlıklı bir yaşam sürmesine hizmet eden oyunla alakalı şu sözleri dile getirmiştir:⁹⁴

“Çocuk dünyaya geldikten sonra ruhen ve cismen yavaş yavaş tekâmül eder. Bu tekâmülün kendi kendine vuku bulduğu zan edilmemelidir. Çocuk büyük bir cehd ile kuvvasını sarf ede ede kemal eder. Çocukta ilk tecelli eden hadise oyuna münkalib olan harekettir. Taklid, oyun meylerinden birkaç ay sonra başlar. Oyun çocuktaki zevk ve neşenin müvellididir. Çocuk oyunla güler haykırır, sıçrar, eğlenir ve itiyat alır. Oyun sıhhat ve saadetin nizamıdır. Oyundan mahrum olan çocuk sudan mahrum olmuş çiçek gibi sararıp solar. İki buçuk yaşından itibaren çocuklara bazı oyunlarla iyi itiyadlar verilebilir ve bu oyunlar tedrici bir surette onların sıhhat ve karakterleri üzerine tesirini gösterir.”

İlkokul çağındaki çocuklardaysa en çok önem verilmesi, ihmal edilmemesi gereken hususun gözlerin, bel kemiklerinin ve dişlerin bakımı olduğunu ve bunların okul sağlığının temelini oluşturduğunu belirtmiştir.⁹⁵ Özellikle bel kemiği çarpıklığı üzerine yoğunlaşan Tarcan’a göre, fena duruşa olan eğilimler erken fark edilirse öğrencilerin büyük çoğunluğuna, özel istirahat veya beslenmeyi gerektiren durumlar hariç, bunlar, özel sınıflara başvurulmadan giderilebilir. Bunun yanında daha ciddi ve inatçı kas ve iskelet bozuklukları olan bir kısım öğrenciler, hekim veya ortopedi uzmanı tarafından bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tavsiye edilen düzeltici idmanlara ihtiyaç gösterirler. Bu idmanların, düzeltici beden terbiyesinde özel bir şekilde yetiştirilmiş öğretmenler tarafından uygulanması gerekir.⁹⁶

Bu doğrultuda Tarcan, Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında çocukların bel kemiklerini ve gözlerini ciddi bir muayeneden geçiren bir okul hekimine tesadüf etmediğini söylemiştir. Okullardaki kız ve erkek çocukların muayene edilmesi durumunda ciddi oranda belkemiği çarpıklığı olmasının muhtemel olduğunu ifade etmiş ve bu gibi rahatsızlıkları tedavi edecek kurumların Türkiye’de olmamasından dolayı, ne olursa olsun beden terbiyesiyle meşgul olan öğretmenlerin bu gibi bozuklukları nasıl göreceklerini ve ilk devrelerde ne gibi tedbirlerle bu çarpıklığın önünü alacaklarını öğrenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁹⁷

⁹⁴ Selim Sırrı, “Yavrularımıza Oyun mu Oynatalım, Jimnastik mi Yaptıralım”, *Gürbüz Türk Çocuğu*, Sayı 3, Kânunuevvel 1926, s. 12-13; Selim Sırrı, “Musahabe-Oyunun Kıymeti”, *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1932, s. 3.

⁹⁵ Selim Sırrı Tarcan, *Yurtdışında Londra’da gördüklerim*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1948, s. 38.

⁹⁶ Yusuf Tunca, *Okul Sağlığı ve Sağlık Eğitimi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s. 276-277.

⁹⁷ Tarcan, *Beden Terbiyesi, Jimnastik-Oyun-Spor*, s. 134.

Beden terbiyesi ve sporun halk sağlığı politikalarında da önemli yeri vardır. Sıhhatin tek başına zayıflık ve hastalık durumunun ortada bulunmaması şeklinde tarifinden, bununla birlikte zihinsel ve bedensel olarak eksiksiz bir sıhhatte olma durumuyla tanımlanmaya dönüşmesi, Cumhuriyet döneminde beden terbiyesinin halk sağlığı bakımından değer kazanmasını sağlayan ana faktör olmuştur.⁹⁸

Tarcan için de asıl düşünülmesi gereken konu insanların geçirdiği hastalıkların tedavisi değil, bu hastalıklara yakalanmamak için kendisini korumayı bilmesidir.⁹⁹ Bu minvalde düşüncülerini şu sözlerle ortaya koymuştur:¹⁰⁰

“Korumak iyi etmekten daha ucuzdur. Bir hastanede kuş palazına tutulan bir çocuğu iyi etmek için sarfedilen para 50 çocuğu bu afetten korumak için yapılacak aşıdan daha fazladır. Bir veremlinin evladını sıhhati yerinde bir aile nezdinde büyütmek için sarfedilecek para, ona hastalık bulaştıktan sonra sarfedilecek paranın dörtte biri nispetindedir.

Bilmek lazımdır ki makul bir tarzda umumi hıfzıssıhha için sarfedilen para daima tasarruf edilmiş demektir. Umumi sıhhatin korunması için sarfedilen para daima faiz verir. Hastalıkların önünü almak demek say ve zamandan tasarruf demektir.

Her sağlam adam bir millet için sermayedir. Çünkü talim ve terbiyesi için millet ona sarfettiği paranın faizini ister, fikri ister, sınaî bir şekilde sayinden alır. Beşeriyetin hayat sermayesinin beş misli olarak tespit ediyorlar.

Bu sermayeyi çoğaltmak için birinci şart her ferдин sağlam olmasını temin etmektir. Harpte ölenlerin miktarı gözümüzü korkutmamalıdır. Fakat hastalıklara verdiğimiz kurbanlar bizi düşündürmeli. Sağlam milletler sağlam fertlerden meydana gelir. Öyleyse her şeyden önce düşünülecek şey halkın sıhhatidir.”

Yiğit Akın, hem halk sağlığı alanında tedaviciликten sıhhiyeciliğe doğru yaşanan dönüşümün hem de devletin bu yöndeki ısrarlı vurgusunun, düzenli fizikî egzersiz ve spor aktivitelerinin, özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında hedeflenen sağlık standartlarına ulaşmanın görece ucuz ve basit bir yolu olarak algılanmasını kolaylaştırdığını belirtmiştir. Ona göre, tıbbi altyapının zayıflığı ve tıbbi personelin özellikle koruyucu hekimlik alanındaki sayıca yetersizliği karşısında hemen hemen hiçbir ilave ekipmana gerek duyulmadan uygulanan

⁹⁸ Akın, *age.*, s. 93.

⁹⁹ Selim Sırrı Tarcan, *Radyo Konferanslarım*, Üçüncü Kitap, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1934, s. 204-206.

¹⁰⁰ Selim Sırrı Tarcan, “Sağlık Bahisleri-Halkın Sıhhati”, *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1937, s. 5.

fiziki egzersizler, beden terbiyesinin popülerliğini tıbbi çevrelerde de arttırmıştır.¹⁰¹

Bu düşünce yapısında olan ve fikirlerini ortaya koyan Tarcan da Türk halkına şu öğütlerde bulunmuştur:¹⁰²

“Tenis oynamak, kürek çekmek, ata binmek, eskrim yapmak, dağ veya kır gezintilerine çıkmak, bir jimnastik veya mekanoterapi salonuna devam etmek. Fakat bunlar külfetlidir. Her şeyden evvel para ister, hoca ister, alet ister, saha ister, sonra da vakit ister... Her yerde, her mevsimde yapılamaz. Hâlbuki benim sizlere tavsiye edeceğim bakım usulü her keseye elverişlidir. Ne hoca ister, ne alet ister, ne meydan ister, ne salon ister, ne para ister. Yalnız, ama yalnız biraz hüsnüniyet, biraz gayret, biraz da sebat ister. Hoca kendiniz, alet vücudunuz, salon yatak odanız. Daima genç kalmak, yüzünüzden tebessüm eksik olmamak, hastalıklara karşı koymak, hayat savaşında muvaffak olmak istiyorsanız, 15 dakikanızı bu her emrinize boyun eğen vücudunuzdan esirgemeyiniz.”

Tarcan, Türk halkının gündelik hayat içerisinde vaktinin çoğunu oturarak geçirdiğinden dolayı sıhhatlerinin bozulup, bunun halkın şişmanlamalarına sebep olduğunu, yeni neslin sıhhatli yaşaması adına beden faaliyetlerinin yaşamın her anına yayılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰³ Bütün bu bedenî çirkinliklerin kökeninin bilinmesi halinde bu kusurların giderilmesi için müracaat edilecek tedbirlerin öğrenilip, onları usulüne uygun şekilde vaktinde tatbik edilmesi halinde ırkın ıslahına hizmet etmiş olunacağını vurgulamıştır. Beden terbiyesine lazım olan unsurlarıysa Tarcan, su, hava, güneş, gıda ve hareket olarak ifade etmiştir.¹⁰⁴

Toplumsal Alanda Beden Terbiyesi ve Sporun Etkisi

Beden terbiyesi ve sporun insanlık tarihindeki yeri çok eskidir. Dünyada yer yer medeniyetler kurulduğu zamanlardan beri insanlar vücutlarına iyi bakmayı, sıhhatlerini korumayı bir ilim haline getirmek için uğraşmışlar ve bu yüzden de tecrübeye dayanan birçok bilgi elde etmişlerdir. Eski insanlar, beden terbiyesi ve sporu moral bakımından karakterin olgunlaşmasına bir vasıta olarak almışlardır. Modern anlamda bugünkü medeniyetler de aynı izler üzerinde yürümüştür. Beden terbiyesi ve spor, hem fikrî ve zihnî olgunluğun bir tamamlayıcısı ve

¹⁰¹ Akın, *age.*, s. 98.

¹⁰² Selim Sırrı Tarcan, “Terbiye Bahisleri-Bedenimizin Tuvaleti”, *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1936, s. 5.

¹⁰³ Selim Sırrı Tarcan, “Terbiye Bahisleri-Çok Oturuyoruz”, *Cumhuriyet*, 13 Ocak 1936, s. 3.

¹⁰⁴ Selim Sırrı, “Bir Doğum ve Bir Ölüm Meselesi”, *Türk Yurdu*, Cilt 3-23, Sayı 21-22/215-216, Eylül-Ekim 1929, s. 6-7; Selim Sırrı, “Güneş Banyosu Nasıl Yapılır”, *Muhit*, Yıl 3, Sayı 33, Temmuz 1931, s. 25; Selim Sırrı, *Radyo Konferanslarım*, Birinci Kitap, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 85, 101; Selim Sırrı Tarcan, “Perşembe müsahabeleri-Daima Genç Kalmak İstiyor musunuz”, *Akşam*, 16 Haziran 1938, s. 9.

yoldaşı olarak vücutla zihin arasında tam bir ahenk oluşturmada herkes tarafından kabul edilen bir vasıta, hem de gençliğin karakterini insanlığın en gelişmiş derecesine ulaştırmada sağlam bir yol olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁵

Cumhuriyet'in ilk döneminde beden terbiyesi ve spor politikaları, halk sağlığının ortalama düzeyini yükseltmeyi ve halkın üretken kapasitesini arttırmayı amaçlarken, içerdikleri söylem ve mekanizmalarla birlikte bir sosyal kontrol ve disiplin uygulaması haline gelmiştir. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden terbiyesi alanında yöneticilere yeni ahlâkî normları yerleştirmek ve dejenere olduğu düşünülen davranışları normalleştirmek için bir imkân oluşturmuştur. Ya uygunsuzluklara karşı sporcuları ya da kulüpleri cezalandırarak kabul edilebilir veya edilemez sporları belirleyerek ya da sporcuyla ideal bir sosyal figür, sportmenliği de “*iyi vatandaş*”ta olması gereken özelliklerin somutlaşmış bir hali olarak kurgulayarak devlet beden terbiyesi alanını ahlâkî ve ideolojik olarak biçimlendirmeye çalışmıştır.¹⁰⁶

Bu beden terbiyesi politikalarıyla doğru orantılı olarak Tarcan da Türk toplumunu ve gençliğini ahlâken ve bedenen şekillendirmeye yönelik birçok görüş ortaya koymuştur. Tarcan, okullarda çocukların okuyup yazmasına, zihinlerini bilgilerle donatılmasına önem verildiğini, ancak zekâ egzersizlerinin yanında bir de vücut egzersizlerinin var olduğu ve bu iki faaliyetin denk olması gerektiğinin Osmanlı son dönemde düşünülmediğini ifade etmiştir. Nitekim o dönemin algısında neşeli olma, atılganlık, serbestlik ayıp iken beğenilen tavır ağırbaşlılık, utangaçlık, pısrıklık ve sessizlikti. Olgun genç olarak görülenler oynamaz, koşmaz ve atlamazdı.¹⁰⁷

Tarcan ise her milletin, fertlerinin becerikli ve kuvvetli olmasını isteyeceğini ve bu iki mühim vasfın ancak zihinle bedenin birlikte çalışmasından doğacağını söylemiştir. Ona göre, vücuda ait faaliyetler tıpkı fikre ait olanlar gibi ilmin, tecrübenin, gösterdiği şekilde fertlerin kudret ve kabiliyetleri göz önünde tutularak yapılırsa yalnız adalelerin iyi gelişmesine yardım etmekle kalmaz; karakter ve iradeyi besler ve her ikisinin uyumlu kuvvetleri sayesinde mükemmel bir insan meydana gelir.¹⁰⁸ Bunlardan birinin diğerinin zararına işletmek neticesinde ya hasta düşünürler ya da cahil pehlivanlar yetişir.¹⁰⁹ Dolayısıyla zihne dayanan melekelerin gelişimine sporun da muhtelif bilimler gibi hizmet

¹⁰⁵ Nüzhet Baba, “Spor mu, İdman mı?”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 11, İkciteşrin 1939, s. 20.

¹⁰⁶ Akın, *age.*, s. 192; Yiğit Akın, “Ana Hatları ile Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 103, 2005, s. 70.

¹⁰⁷ Selim Sırrı, “Spor ve Gençlik”, *Yeni Türk*, Sayı 28, Kânunuevvel 1934, s. 1806.

¹⁰⁸ Selim Sırrı Tarcan, *Spor Pedagojisi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942, s. 37.

¹⁰⁹ Selim Sırrı Tarcan, “Fikir Pehlivanı mı? Vücut Pehlivanı mı?”, *Türk Spor Kurumu*, Sayı 23, 7 Aralık 1936, s. 4.

edeceğini dile getiren Tarcan,¹¹⁰ Romalı şair Juvenal'in "*salim fikir sağlam vücutta bulunur*" sözüne dikkat çekerek bu kuvvetlerin şuurlu şekilde kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.¹¹¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında spor yoluyla iyi karakter ve uyumlu bir kişilik geliştirme iddiası, sporun anlamının da yeniden tarif edilmesini beraberinde getirmiştir. Devlet yöneticileri sporun şöhrete ve paraya ulaşmak için sürdürülen bir faaliyet yerine, iyi huyluluk, kendine güven, rasyonellik ve sorumluluk gibi niteliklerin geliştirilmesine açılan bir mecra olarak algılanmasına gayret etmişlerdir. Bu nedenle sporda rekabet, kazanma hırısı ve ahlaksızlık şiddetle eleştirilmiş; kazanmanın ve kaybetmenin, spordan beklenen genel faydaların yanında ikincil kalması gerektiği söylenmiştir.¹¹²

Devletin de bu minvaldeki politikası millî kültürün bir kadrosu olarak sporu profesyonel bir sporcu yetiştirmek gayesiyle değil, okullardaki, sahnedeki gibi millî kültürün bir parçası olarak yetiştirmek şeklindedir. Devletin büyük gayesi Türk vatandaşını düşünce bakımından güçlü, beden bakımından güçlü, her yönden sağlıklı, karakterli, sağlam ve güzel bir insan olarak yetiştirmek ve yanlış telakkileri kökünden atarak gençlerin hakiki ve tam bir sportmen olması olmuştur.¹¹³

Bu doğrultuda görüş bildirenlerden biri olarak Falih Rıfka Atay ise spordan neler beklediğini şu sözlerle dile getirmiştir:¹¹⁴

"Biz spordan ahlak istiyoruz. Biz tazı kadar koşan, tavşan gibi zıplayan delikanlılar değil, biz sporcularımızdan efendi ve centilmenler istiyoruz. Biz sporla yalnız zayıfladığını gördüğümüz beden kuvvetimiz geri almak değil, kaybolmak tehlikesi gösteren efendilik ananemizi diriltmek istiyoruz."

Nitekim Tarcan da beden terbiyesinin bir şubesi olarak sporu hareketlerin, hislerin, zekânın, melekelerin, adalelerin inkişafına hizmet eden bir araç; sporcuyla ise herhangi bir sporda zihnin sınırlarını ve adalelerini tam bir ahenkle işleyen, daima iradesine hâkim olan feragat, karakter ve meslek sahibi bir insan olarak tanımlamıştır.¹¹⁵

Spor müesseselerini tıpkı üniversite laboratuvarları gibi gören Tarcan'a göre, orada ancak ilmin gösterdiği şekilde tecrübe ve tatbikat yapılabilirdi. "*Sanat, sanat içindir, sözü ne kadar doğru ise, spor, spor içindir sözü o kadar yanlış*" sözünden

¹¹⁰ Selim Sırrı, *Sporcu Neler Bilmeli*, Millî Matbaa, İstanbul, 1926, s. 5.

¹¹¹ Selim Sırrı, "Kuvvet Nedir", *Yeni Türk*, Sayı 29, Kânunusani 1935, s. 1834-1835.

¹¹² Akın, *age.*, s. 198.

¹¹³ Fişek, *age.*, s. 312; Hayri Kaleli, "Bugünün gençliğinden ne bekliyoruz, ne beklemeliyiz?", *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 5, Mayıs 1939, s. 48.

¹¹⁴ Falih Rıfka Atay, "Spordan İstedığımız Efendice Oyun", *Top*, Sayı 6/58, 30 Aralık 1935, s. 3.

¹¹⁵ Tarcan, *Spor Pedagojisi*, s. 19.

hareketle Tarcan, sporun sağlam, dirayetli, centilmen, en zorlu işlere dayanır, çalışmaktan yorulmaz ve yılmaz, kendine güvenir bir vatandaş olmak için yapılması gerektiğini vurgulamıştır.¹¹⁶ Her şeyden önce yaşama savaşında büyük bir rolü olan bu zevkli faaliyetin çok ciddi telakki edilmesi lazım geldiğini söyleyerek sporun iki yüzü keskin bir silah olduğuna dikkat çekmiş ve kullanmasını bilmeyenlerin fayda yerine zarar göreceğini dile getirmiştir.¹¹⁷

Spora moda olduğu için ilgi göstermek, her ülkede bağımlılık şeklini aldığından dolayı onunla uğraşmaktan öte onun içeriğini anlamak ve ne sebeple spor yapmak zorunda olduğunu bilmek lazım geldiğini belirten Tarcan, Türkiye’de de sporu vücudun sıhhati, ahlakın ve ırkın yücelmesi için yapan insanların azınlıkta olduğunu belirtmiştir. Sporun ancak yoluyla yapıldığı takdirde fayda sağlayacağını; fikrin, ahlakın dengesini bozanın spor değil, sporun yanlış şekilde anlaşılması olduğunu vurgulamış;¹¹⁸ başka bir yazısında da bu düşüncesini şu sözlerle açıklamıştır:¹¹⁹

“Spor başlı başına bir disiplin mektebidir. Spor irade kudretini en yüksek bir dereceye çıkarır. Yaşama savaşında bütün zorlukları yenen yüksek bir irade kuvvetidir. Bu kudreti elde etmek için bilerek çalışmak lazımdır. Sporda iklim, muhit, mizaç, sıhhat ve takatin büyük rolü vardır. Boks, güreş, yüzme, kürek, eskrim, gülleçilik, dağcılık gibi sporların insanda bir takım ahlakî ve bedenî vasıflarının yükselmesine yardım edeceğine şüphe yoktur. Ancak bunlardan fayda görmek için ne zaman, ne kadar zaman, hangi yaşta ve ne yolda yapılacağını iyi bilmek lazımdır.”

Dolayısıyla Tarcan, insanın spora değil, sporun insana uyması gerektiğini, kendini spora uyduranların, yani spor için yaşayanların belki rekor elde edebileceğini, fakat kendilerini öncesinden oyunlar ve terbiye edici jimnastiklerle hazırlamamışsalar vücudun denge ve ahengini bozarak vaktinden evvel çökeceklerini veya ahlaklarını zedeleyeceklerini ifade etmiştir.¹²⁰

Sporda rekorların cazip bir tarafı vardır. Geçmek, yükselmek, ilerlemek için en mühim bir teşvik edici faktördür. İki kişi arasındaki rekor, iki grup arasında olursa bir kat daha kıymet kazanır ve toplumsal ilerlemelerde bundan daha canlı bir tutku olamaz. Tarcan’a göre, bu öne geçme hissi insanların fıtratında vardır. Yalnız öne geçme hissi pek çabuk hırsa dönüşebilir. Önce beğenilmekten, takdir edilmekten lezzet alan genç yavaş yavaş yalnız kendisinin beğenilmesini, yalnız kendisinin takdir görmesini ister. Bu yüzden Tarcan, sporda en tehlikeli hislerin

¹¹⁶ Tarcan, *Radyo Konferanslarım*, Üçüncü Kitap, s. 67.

¹¹⁷ Tarcan, *Spor Pedagojisi*, s. 18.

¹¹⁸ Selim Sırrı, *Beden Terbiyesi, Jimnastik-Oyun-Spor*, s. 15; Selim Sırrı, “İyi Bir Sporcu musunuz”, *Muhit*, Yıl 3, Sayı 29, Mart 1931, s. 42.

¹¹⁹ Tarcan, *Radyo Konferanslarım*, Üçüncü Kitap, s. 65-66.

¹²⁰ Selim Sırrı, *age.*, s. 66-67.

gurur ile haset olduğunu ve beden mesaisinin bu şekle dönüştüğü takdirde her şeyin feda edilebileceğini, herkesten fazla beğenilmek, gazetelere çıkmak, şöhret almak arzusunun yalnız sporcuya değil, ait olduğu tüm millete de zararı dokunacağını belirtmiş;¹²¹ başka bir çalışmasında da bu düşüncesini şu sözlerle desteklemiştir: ¹²²

“Rekor elde etmek, birinci olmak, şöhret kazanmak, herkesin fevkinde adalı bir kudret göstermek emeliyle canı pahasına koşan, atlayan, yarışan her ne mahiyette olursa olsun tabiatıyla veya insanla savaş yapan üç beş gencin mesaisine hürmet etmekle beraber bu gibi rekabet davalarının hiçbir şey ifade etmediğini anlamamız lazımdır. Birinci çıkmak, herkesin fevkinde adalı bir varlık göstermek millî şerefi yükselten, gururu okşayan, hoşşa giden bir imtiyazdır. Türk birinci gelmiş, Türk rakiplerini yenmiş, Türk bütün müsabakaları kazanmış sözlerini duyup da iftihar etmeyen bir kimsenin Türk olmaması lazımdır. Fakat bunlardan evvel bu neticeye, bu hedefe götüren yolları bilmek ve kaç yapayım derken göz çıkarmamak lazımdır. Artık her gencin başkalarını geçmeden evvel kendi kendini geçmesi lazım geliyor. Kendini geçmek demek fikren, ahlaken, bedenen her gün biraz daha iyi, biraz daha mükemmel olmak demektir.”

Kadri Yaman’a göre, sporcu her şeyden evvel iyi karakter sahibi olmalıdır. Beden kuvvetini yurdun ve insanlığın ve cemiyetin zararına kullanan gürbüz, fikir terbiyesini şahsi menfaati uğrunda işleten bilgin, karakterden mahrum demektir. Sağlam vücutta sağlam kafa bulunabileceği gibi, sağlam vücutta mutlaka, sağlam bir seciye ve karakter de bulunmalıdır. Çünkü karakter vücudun kafasıdır. Kafasız vücut ne ise karakersiz sporcu da o demektir. ¹²³

Tarcan, bir karakter ve ahlak işi¹²⁴ olarak gördüğü spor yapma hususunda evvela insanların kültürlü olması, akabinde kendi kabul ettiği sporun tüm ayrıntılarını bilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sporun hoş vakit geçirmek için iyi eğlence mahiyetinden çıktığını ve milletlerin içtimai terbiyelerinde bir vasıta haline girdiğini belirtmiştir. Eğitsel kıymet taşıyan her şey bilgiye ve ilme bağlı olduğundan dolayı ne yaptığını bilmeyen insanların, yapacakları işten ne kendilerine, ne de mensup oldukları topluma bir hayırları olacağını dile getirmiştir. ¹²⁵

¹²¹ Selim Sırrı, *Sporcu Neler Bilmeli*, s. 8-9.

¹²² Selim Sırrı Tarcan, “Terbiye Bahisleri-Bugünün Terbiye Meselesi”, *Cumhuriyet*, 9 Kasım 1935, s. 5.

¹²³ Kadri Yaman, “Sporcu Karakterile Ölçülür”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 10, Ağustos 1939, s. 34.

¹²⁴ Selim Sırrı Tarcan, “Terbiye Bahisleri-Sporun Ahlak ve Karakter Üzerine Tesiri”, *Cumhuriyet*, 27 Mart 1936, s. 5.

¹²⁵ Selim Sırrı, “İyi Bir Sporcu musunuz?”, *Muhit*, s. 42.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte beden terbiyesi ve spor alanında eksikliği hissedilen unsurlardan biri spor sahaları olmuştur. Özellikle birçok spor dalının tatbik edilme fırsatının bulunduğu 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bu sporların yapılabilmesi adına sahaların olmayışı büyük bir eksiklik olarak görülmüştür. Bilhassa spor sahaları okullara denk tutularak okul olmadıkça eğitimin yükselmesi mümkün olmadığı gibi, spor sahaları olmadıkça da sporun ilerleme ve gelişmesi mümkün görülmemiştir. Sporun tatbikat okulları spor sahaları olduğundan bu yönünü çok iyi takdir etmiş olan Avrupa memleketlerinin hemen her büyük şehrinde türlü spor sahaları yapılmıştır. Türkiye'deyse 1930'lu yıllara kadar Kadıköy ve Taksim Stadyumları dışında şehir insanlarının bilhassa gençlerin sıhhatleriyle birlikte hissî, bedenî, ahlakî ve içtimâî terbiyeleriyle alakadar olan bir tek spor sahası olmamıştır.¹²⁶ Dolayısıyla bu dönemde ülkede toplumun üzerinde önemli etkisi olduğu düşünülen spor sahaları üzerine bir yönelim başlamıştır.

Tarcan'a göre, futbol, kricket veya ragbi gibi birtakım spor dallarının maçlarında gaye oyunu kazanmaktan ziyade güzel oynamak, rakiplerine centilmence muamele etmek, nefesine hâkim olmak, zaferden gururlanmamak, mağlubiyetten müteessir olmamak, zora dayanmak, acıya, eleme karşı can peklîği göstermek, bacakları ve kolları gibi zekâ ve ahlakî kudretini ortaya koymaktır. Bu sebeple ahlakın ve karakterin yükselmesine yalnız okullarda alınan talim ve terbiyenin, gazete, konferans ve verilen nasihatlerin kâfi gelmeyip onu oyun ve spor meydanlarının tamamlayacağını vurgulamıştır.¹²⁷ Tarcan'ın bu vurgusu Cumhuriyet'in ilk döneminde de bir politika unsuru olarak sayılmış ve spor sahaları sadece bir idman sahası değil, bir ahlak okulu, yeni bir dünya görüşünün beşiği ve rejimin en kuvvetli dayanaklarından biri olarak görülmüştür.¹²⁸

Tarcan, oyun ve spor sahalarının ahlak ve karakter üzerindeki etkisinin daha ideolojik bir kapsama girmediği II. Meşrutiyet döneminde farkına varmış ve o dönemden itibaren bu konuya dair düşüncelerini dile getirerek toplumun bu alanlarda faaliyet göstermesi için teşvik edici yazılar yazmış ve faaliyetlerde bulunmuştur.

Birçok defa İngiliz eğitimci Thomas Arnold'un sözüne dikkat çeken Tarcan, becerikli, başarılı, gözü pek, karakter sahibi insanın dershanelerde değil, "*yeni zamanların sıhhat ve kuvvet mabetleri*"¹²⁹ olan oyun meydanlarında yetişeceğini vurgulamıştır.

¹²⁶ Ahmet Fetgeri, "Sporun Yükselmesi İçin Ne Yapmalıyız? Birinci İş: Saha", *Türk Spor*, Sayı 3, 17 Teşrinievvel 1929, s. 6-7.

¹²⁷ Selim Sırrı, "Kuvvet Nedir", *Yeni Türk*, Sayı 29, Kânunusani 1935, s. 1834-1835.

¹²⁸ Akın, *age.*, s. 192.

¹²⁹ Falih Rıfkı Atay, "Ankara Stadyomu", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 25, 21 Aralık 1936, s. 2.

Paramiliter Alanda Beden Terbiyesi ve Sporun Etkisi

Türk tarihi açısından son derece hayati bir öneme sahip olan Balkan Savaşları'nın, beden terbiyesi ve spor alakasının militarizasyonu sürecinde üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğunu söylemek mümkündür. Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti yöneticilerine savaşa iştirak eden diğer ulusların ordularıyla karşılaştırma imkânı tanımıştır. Bulgar ve Yunan askerleri savaşta Osmanlı ordusuna göre daha sıhhatli ve yetenekli görünmüş, bilhassa engebeli arazilerde süratli koşma, uzun mesafeye bomba atma ve hedefi isabetli şekilde vurma, hedefe nişan alma hususlarında Osmanlı ordusundan daha yetenekli oldukları göze çarpmıştır.¹³⁰

Osmanlı ordusunda askerlik için çağrılan yirmi, yirmi bir yaşındaki gençler muayene edildiği zaman bu kötü hali ortaya çıkmış ve pek çok gencin yirmi yaşına mahsus bedenî gelişimine mazhar olmadığı ve çocuk bünyeli olduğu görülmüştür. Birçoklarının da asker olmak için lazım gelen bedenî ve sıhhi şartları taşımadığı anlaşılmıştır.¹³¹

Bu durum beden terbiyesi ve sporun askerî ve toplumsal amaçlar için kullanılmasının yolunu açmıştır.¹³² II. Meşrutiyet döneminde özellikle idman, nişancılık, izcilik gibi serbest hizmetler ve talimlerle küçüklükten itibaren düzenli olarak beden terbiyesine devam eden, idman yapan, nişancılığı öğrenen, izcilik yapan, at binen bir çocuğun mükemmel bir asker olacağına inanmışlardır.¹³³ Böylelikle bu dönemde beden terbiyesi ve spor yoluyla askerliğe hazırlık kuruluşları olan İzci teşkilatları ve Genç Dernekleri ön plana çıkmıştır.

Kuruluşu Napolyon'un Almanya'yı işgal dönemine dayanan Alman *Turnen* jimnastiklerinin kurucusu Freidrich Ludwig Jahn, Alman gençlerini beden ve zihnen mücadeleye hazır hale getirmek ve Almanya'nın birleşmesini sağlamak amacıyla olmuştur. 1870'te Alman ordularının Fransızlara karşı Sedan'daki zaferinden sonra devlet desteği altında gelişen *Turnen* jimnastikleri daha muhafazakâr bir görünüm kazanarak, giderek daha fazla militarize olmuş ve gençleri otoriteye, itaate yönlendiren bir hal almıştır. Jahn, *Turnen*

¹³⁰ Akın, *age.*, s. 132.

¹³¹ Edhem Nejad, *Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?*, Eskişehir Liva Matbaası, 1332, s. 1.

¹³² Yaşar Tolga Cora, "Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkeğin Kurgulanması", *Erkek Millet Asker Millet Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, Derleyen: Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 46.

¹³³ Ahmet Cevat, *Musababat-ı Ahlakîye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye ve İnsaniye*, Hilal Matbaası, İstanbul, 1330, s. 87.

jimnastikleriyle erdemli, korkusuz, dürüst ve silahlı bireyler yaratmayı gaye bilmıştır.¹³⁴

Jimnastik ile vatan savunmasını birbiriyle ilişkilendirmiş olan Alman jimnastiğinde Tarcan, Napolyon yenilgisi karşısında alınan yenilgiyi Almanların fiziki zayıflığına bağlayan Yahn'ın jimnastik teşkilatını, gençleri savaşa hazırlamak için kurduğunu ve burada filizlenecek vatan ve millet ruhunun Alman birliğini sağlayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Bu savaş döneminde her türlü ilerleme teşebbüsünün verimli olabilmesi için her şeyden önce memleketin bekasının temin edilmesi gerektiğini ve bunun temini ise ancak kuvvetli bir orduya sahip olmakla gerçekleşeceğini belirtmiştir. Herkesin bu memlekette yaşamak için kuvvet, kuvvet içinse ordu lazım geldiğini anladığından bahsederek geçmişte olduğu gibi Türklerin bir “*millet-i müsellab*” haline gelmediği takdirde istikallerinin tehlikeye gireceğini vurgulamıştır.¹³⁵

Bireyin yaşamak için tabiatla, insanlarla, toprakla mücadeleye gücü yetmesi gerektiğini söyleyen Tarcan, savaşlarda olduğu gibi, toplumsal ve iktisadi savaşlarda dahi başarının sırrı olarak beden terbiyesini görmüştür. Savaşları kazanan milletlerin zaferi ateşli silahlarından ziyade fertlerin maddi ve manevi terbiyesinde yattığını dile getirmiş ve toplumun her ferдинin bundan sorumlu olduğunu söylemiştir:¹³⁶

“İyi bil ki efradı, kavi, cesur, cüretkâr, azimperver ve bilhassa yekdiğerine muhabbetle merbut olan milletler her felakete göğüs gerebilir, her tehlikeyi atlatabilir. Ferdin zayıf ve na-tuvan (güçsüz) oluşu kuvvet ve mukavemet-i umumiyyeyi sarsar. Onun içindir ki zayıf olanların nakais-i bedeniyeleri şahsi değildir. Onların çürüklüğünden cemiyet mutazarrır olur. Nesli inkıraza uğrar. Zaafın cinayet telakki edilmesinin asıl sebebi de budur. Hem kendini, hem senden yetişecek olanları düşün! Daima düşün!

Tarcan'a göre, asker ocağına yeni giren bir topluluğa bakıldığında içlerinde tarım, hayvancılık, sanatkârlık, şehirliler, memurlar kısaca farklı muhitlerde, farklı terbiye almış insanlardan oluşmuş bir kitle var olsa da aralarında nesil, veraset, terbiye, tahsil, zekâ, mizaç ve kabiliyet itibarıyla mühim farklar vardır. Ancak kışlada her askerle ayrı şekilde ilgilenmek imkânsız olduğu için askerleri birbirine denk ve mükemmel bir şekle koymak mümkün olmamaktadır. Çünkü çoğunun adaleleri meslekleri gereği kötü gelişim göstermiş, mizaç ve ahlakları da hayat tarzlarına göre şekil almıştır. Onların bir yandan vücutlarını istenilen biçime sokmak, diğer yandan vücudu hantal olanları atikleştirmek, lüzumundan fazla süratle hareket edenleri dengeli bir hale koymak zor bir iştir. Bu sebeple Tarcan, gençlerin ruhî ve bedenî terbiyesine kışlaya girmeden evvel başlamak

¹³⁴ Cora, agm., s. 47.

¹³⁵ Yamak Ateş, *age.*, s. 464.

¹³⁶ Selim Sırrı, “Zaaf Bir Cinayettir”, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 1, Temmuz 1922, s. 2.

lazım geldiğini ifade ederek İzcî teşkilatı ve Genç Dernekleri'nin önemini ortaya koymuştur. İzcî teşkilatı ve Genç Dernekleri'nde içeriği iyi anlaşılan jimnastikler ve sahada yapılacak tatbikat faaliyetleriyle bu maksadın temin edileceğini söyleyen Tarcan, bu sayede gençlerin ordudaki komutanların vazifesini kolaylaştırırken diğer yandan ordudan çıktıktan sonra hayat mücadelelerinde başarılı olabilmek için gerekli olan ruhî ve bedenî vasıfları kazanmış olacaklarını vurgulamıştır.¹³⁷

Sonuç

Selim Sırrı Tarcan, Türkiye'de sporun gelişimine ve özellikle de beden terbiyesi alanındaki çalışmalara katkı sağlamış, dahası bu alanda çığır açmış bir kişidir. Halit Ziya Uşaklıgil'in "*memleketin uyuşuk gençliğini iki omzundan tutup sarsarak uyandıran, ondan dinç, çevik, sağlam, gürbüz bir gençlik çıkaracak beden terbiyesi dinini yaratan adam*" olarak nitelediği Selim Sırrı Tarcan faaliyetleri, eser, yazı ve konferanslarıyla beden terbiyesi ve spor alanında Türk gençliğini ve toplumunu fikren, ahlaken ve bedenen şekillendirmeye yönelik birçok görüş ortaya koymuştur.

Tarcan'ın beden terbiyesi ve spor alanının öncü isimlerinden biri olmasında İsveç'te gördüğü eğitimin önemi büyüktür. İsveç'te geçirdiği zaman Tarcan'da kendi deyişle önemli bir zihinsel dönüşüm sağlamıştır. Nitekim Tarcan'ın İsveç'te gördüğü eğitim ülkenin de beden terbiyesi alanındaki kaderini etkilemiş ve Maarif Vekâleti'ndeki görevi sayesinde okullarda beden terbiyesi derslerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Beden terbiyesini insan vücudunun olgunlaşmasına hizmet eden bir vasıta olarak kabul eden Tarcan, bu vasıtanın birinci gayesini sıhhat ve uzun ömür olarak görmüş ve kuvvetin ancak sıhhat sayesinde kazanılacağını savunmuştur. Çocuk sağlığından halk sağlığına Türk milletine yük olmayacak, sıkıntı vermeyecek şekilde toplumu ıslah etmek ve memlekete sıhhatli, yaşam mücadelesinde dayanıklı, gürbüz, becerikli, neşeli bir nesil yetiştirmek için uygulaması kolay ve masrafsız olan su, hava, güneş, gıda ve hareket gibi bedenî terbiyenin temel unsurlarını tanıtp uygulatmak istemiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden terbiyesi aracılığıyla topluma ideal vatandaş - ideal sporcu kimliği kazandırılmak istenmiştir. Bu konuda görüş bildirenlerden biri olan Tarcan, toplumun sporun bir gaye değil bir vasıta olduğunu bilmesinin lüzumlu olduğunu ifade etmiştir. Sporun şan, şöhret, para kazanma amacıyla değil; sağlam ve biçimli bir vücuda sahip olmak, fikir yorgunluğunu hafifletmek ve hem kendine hem de milletine faydalı bir insan

¹³⁷ Selim Sırrı, "Genç Dernekler ve Yanlış Telakkiler", *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Eylül 1333, s. 4-5; Selim Sırrı, "İzcinin Kitabı", *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 9, Mart 1923, s. 129-131.

olmak emeliyle yapıldığı takdirde vasıta halini alacağını söylemiştir. Tarcan beden terbiyesini bir karakter ve ahlâk işi olarak görmüştür. Onun boş bir eğlence vasıtasından çıkarılarak milletlerin toplumsal terbiyelerinin bir unsuru haline getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nitekim bu doğrultuda spor saha ve kulüpleri de bu amaca hizmet eden araçlar olarak görülmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'nda beden terbiyesinin paramiliter amaçlarla kullanılmaya başlamasında Tarcan aktif rol alan kişilerden biri olmuştur. Savaş döneminde bir yönden tatbikat bakımından sahada yer almış; diğer yandan basında konuyla alakalı birçok yazı kaleme alarak toplumu aydınlatmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda özellikle farklı meslek gruplarından, farklı iklim ve coğrafyalardan askerliğe alınan insanların aralarında nesil, veraset, terbiye, tahsil, zekâ, mizaç ve kabiliyet itibarıyla mühim farklar olduğuna dikkat çekmiştir. Her bir askerle ayrı ayrı ilgilenilmesi mümkün olmadığından bu farklılıkların ortadan kalkması için bir yandan askerlikten önce gençlerin vücutlarını istenilen biçime sokmak; diğer yandan vücudu hantal olanları çevik hale koymak, lüzumundan fazla süratle hareket edenleri de ılımlı hale getirmek için paramiliter örgütlenmelerin ve bu örgütlenmelerde gösterilecek beden terbiyesinin önemine dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, Tarcan, sahip olduğu bilgi ve birikim, ortaya koyduğu düşünce ve bunların uygulanması yönündeki çabalarıyla Türkiye'de beden terbiyesi ve spor tarihine yön veren önemli aktörlerden biri olmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Âlî Evrâk Odası (BEO.)

BOA, BEO, 4693/351957

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)

BOA, MV., 222/49

Maarif Nezâreti, Mektûbî Kalemi Belgeleri (MF.MKT.)

BOA, MF.MKT., 1056/20

BOA, MF.MKT., 1197/49

BOA, MF. MKT, 1193/32

Zabtiye Nezâreti Belgeleri (ZB.)

BOA, ZB, 620/148

BOA, ZB, 620/113

BOA, ZB., 325/103

BOA, ZB, 490/105

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi

Selim Sırrı Bey Askerlik Safahat Belgesi, Sicil No: 312-19.

Resmi Yayınlar

TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Devre 5, Cilt 27, İçtima 4, 14 Kasım 1938, s. 27-28.

Sürelili Yayınlar

Beden Terbiyesi ve Spor

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

İkdam

Keřşaf

Musavver Muhit

Olympic Review

Resimli Kitap

Servet-i Fünun

Spor Ālemi

Tedrisat

Terbiye ve Oyun

Yeni İstanbul

Kitaplar ve Makaleler

(1330) *Nensal-i Millî* Artun Asurdiyân ve Mahdumları Matbaası, Dersaadet.

(1340) *Beynelmilel Olimpiyat Oyunları*, Matbaa-i EbuZZiya, İstanbul.

(1922) *Millî Olimpiyad Cemiyeti Yerine Kaim Cibân Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti* Ahmet İhsan Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul.

(1950) Atina Büyük Elçisi Edip Ruşen Eşref'in 2 Nisan 1949 da Selim Sırrı Tarcan'a Yolladığı Mektup, *Dost Gözile 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*, Ülkü Basımevi, s. 35-48.

(1997) *S. Sırrı Tarcan Yaşamı ve Hizmetleri* Yayına Hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

ABALI Ali (1974) *Cumhuriyetimizin 50. Yılında Gençlik ve Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ahmet Cevat (1330) *Musababat-ı Ahlakîye, Sıbbiye, Medeniye, Vatanîye ve İnsaniye*, Hilal Matbaası, İstanbul.

Ahmet Fetgeri (1929) Sporun Yükselmesi İçin Ne Yapmalıyız? Birinci İş: Saha, *Türk Spor*, Sayı 3, 17 Teşrinievvel, s. 6-7, 23.

- AK Bilal (2003) Türkiye Cumhuriyeti'nde Sağlık Hizmetleri, *Türkler*, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 419-435.
- AKIN Yiğit (2005) Ana Hatları ile Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları, *Toplum ve Bilim*, Sayı 103, 2005, s. 53-92.
- AKIN Yiğit (2014) “*Gürbüz ve Yaruz Evlatlar*” Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ALEMDAROĞLU Ayça (2008) Öjeni Düşüncesi, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Milliyetçilik*, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 414-426.
- ALTAV Nejat (1988) *Voleybol Tarihi*, Türk Spor Vakfı Yayınları, Ankara.
- ALTUNYA Niyazi (2006) *Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.
- ARIBURNU Kemal (1951) *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Yeni Matbaa, Ankara.
- AS Efdal (2016) İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Uluslararası Entegrasyon Örneği Olarak Modern Olimpiyatlara Katılım, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 59, Güz 2016, s. 1-49.
- ATABEYOĞLU Cem (1985) Spor-Voleybol, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1500.
- (2000) *Kurucumuz Selim Sırrı Tarcan*, TMOK Yayınları, İstanbul.
- ATAY Falih Rıfki (1935) Spordan İstedığımız Efendice Oyun, *Top*, Sayı 6/58, 30 Aralık, s. 3.
- (1936) Ankara Stadyomu, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 25, 21 Aralık, s. 2.
- BABA Nüzhet (1939) Spor mu, İdman mı?, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 11, İkinciteşrin, s. 20.
- BERKES Niyazi (2012) *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yayına Hazırlayan: Ahmet Kuyuş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- CORA Yaşar Tolga (2013) Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkeğin Kurgulanması, *Erkek Millet Asker Millet Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, Derleyen: Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 45-76.
- ÇELEBİ Mevlüt (2003) Selim Sırrı Tarcan'ın Jön Türklüğü, *Tarih ve Toplum*, Sayı 236, Ağustos, s. 77-85.
- Edhem Nejad (1332) *Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?*, Eskişehir Liva Matbaası.

Edib Kemal (1924) *Kanunlarımız*, Birinci Cilt: Kavanin-i Esasiye-Kavanin-i İdare), Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul.

ERGÜN Mustafa (1996) *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ocak Yayınları, Ankara.

FİŞEK Kurthan (1980) *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

GÜNEŞ İhsan *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM- V. Dönem (1935-1939) II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları No:26.

GÜNER Zekai- KABATAŞ Orhan (1980) *Millî Mücadele Beyannameleri ve Basını*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

GÜRSOY Akile (1998) Sağlık, Gençlik, Güzellik, *Üç Kuşak Cumhuriyet*, Editör: Uğur Tanyeli, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 41-51.

KAHRAMAN Atıf (1995) *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

KALELİ Hayri (1939) Bugünün gençliğinden ne bekliyoruz, ne beklemeliyiz?, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 5, Mayıs, s. 48.

Muallim Cevdet (1916) Darümualliminin Yetmişinci Sene-i Devriyesi Münasebetiyle Verilen Konferans, *Tedrisat*, Cilt 5, Yıl 5, Sayı 33-6, 7 Mart, s. 175-200.

ÖZÇALIK Sevil – GRÜBHABER Gerhard (2015) 'Frank, Fresh, Frish, Free' at the Bosphorus? Selim Sırrı and the German Model of Youth Mobilization in the late Ottoman State, 1908-1918, *Middle East Critique*, Vol. 24, No. 4, pp. 375-388.

Ruşen Eşref (1916) Darümualliminde Bir Terbiye-i Bedeniye Günü, *Tedrisat*, Cilt 5, Yıl 5, Sayı 33-6, 7 Mart, s. 202-204.

SAN Haluk (1985) *Belgeleri ile Türk Spor Tarihinde: Olimpiizm veya Olimpik Hareket*, 2. Kitap, Hürriyet Ofset Matbaacılık, İstanbul.

SARGENT Dudley Allen (1906) *Physical Education*, Ginn ve Compony, Boston.

SAVAŞIR Vildan Aşır (1950) Selim Sırrı Tarcan, *Dost Gözile 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*, Ülkü Basımevi, s. 53-71.

Selim Sırrı (1326) Olimpiyat Oyunları, *Şebbal*, Sayı 27, 15 Eylül, s. 58.

----- (1333) Genç Dernekler ve Yanlış Telakkiler, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Eylül, s. 3-6.

----- (1333) Terbiye-i Bedeniye Dersleri - Fazilet-i İttihadi (Tugendbund) Ve Alman Millî Jimnastikleri 1808, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Eylül, s. 9-12.

- (1333) Alman Jimnastikleri “Yan’a” Göre Jimnastiğin Gayesi, Vatan Şarkıları - Jimnastik Seyranları, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 2, 1 Teşrinievvel, s. 5-7.
- (1333) Genç Derneklerinde Terbiye-i Ahlakiye I, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 2, 1 Teşrinievvel, s. 9-12.
- (1333) Terbiyevi Oyunlar-Top Oyunları, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 1, 1 Teşrinievvel, s. 12-14.
- (1333) Genç Derneklerinde Ahlak- Vatanın Ruhaniyeti II, *Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası*, Sayı 3, 1 Teşrinisani 1333, s. 6-8.
- (1918) Tuhaf Tesadüf, *Yeni Mecmua*, Cilt 5, 26 Teşrinievvel, s. 145.
- (1922) Zaaf Bir Cinayettir, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 1, Temmuz, s. 2.
- (1923) İzcinin Kitabı, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 9, Mart, s. 129-134.
- (1922) İdman Âleminde Kırk Sene 4, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 4, Ekim, s. 63-64.
- (1922) İdman Âleminde Kırk Sene 6, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 6, Aralık, s. 91-93.
- (1923) İdman Âleminde Kırk Sene 7, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 7, Ocak, s. 107-108.
- (1923) İdman Âleminde Kırk Sene 8, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 8, Şubat, s. 121-123.
- (1923) İdman Âleminde Kırk Sene 9, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 9, Mart, s. 139-142.
- (1923) İdman Âleminde Kırk Sene 11, *Terbiye ve Oyun*, Cilt 2, Sayı 11, Mayıs, s. 171.
- (1925) *Prag Spor Pedagojisi Kongresi ve Seyahat İntibaları*, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- (1926) Harbi Umumi Hayatımı Nasıl Kazanırdım, *Sevimli Ay*, Yıl 3, Sayı 9/33, Teşrinisani, s. 31-33.
- (1926) Yavrularımıza Oyun mu Oynatalım, Jimnastik mi Yaptıralım, *Gürbüz Türk Çocuğu*, Sayı 3, Kânunuevvel, s. 12-13.
- (1926) *Sporcu Neler Bilmeli*, Millî Matbaa, İstanbul.
- (1927) Nasıl Jön Türk Oldum, *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 39, 4 Mayıs, s. 6-7.
- (1927) Nasıl Jön Türk Oldum, *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 40, 4 Haziran, s. 2-3.

- (1927) Nasıl Jön Türk Oldum, *Resimli Ay*, Cilt 4, Sayı 42, 4 Ağustos, s. 23.
- (1928) Çocuğun Hıfzıssıhhati ve Nüfus Siyaseti, *Gürbüz Türk Çocuğu*, Sayı 16, Kânunusani, s. 10-11.
- (1929) Bir Doğum ve Bir Ölüm Meselesi, *Türk Yurdu*, Cilt 3-23, Sayı 21-22/215-216, Eylül-Ekim, s. 6-7.
- (1931) İyi Bir Sporcu musunuz, *Mubıt*, Yıl 3, Sayı 29, Mart, s. 42-44.
- (1931) Güneş Banyosu Nasıl Yapılır, *Mubıt*, Yıl 3, Sayı 33, Temmuz, s. 24-25.
- (1932) Musahabe-Oyunun Kıymeti, *Cumhuriyet*, 30 Nisan, s. 3.
- (1932) *Beden Terbiyesi – Oyun – Jimnastik – Spor*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- (1932) *Radyo Konferanslarım* (Birinci Kitap), Devlet Matbaası, İstanbul.
- (1934) Spor ve Gençlik, *Yeni Türk*, Sayı 28, Kânunuevvel, s. 1806-1807.
- (1935) Kuvvet Nedir, *Yeni Türk*, Sayı 29, Kânunusani, s. 1834-1835.
- (1935) *Radyo Konferanslarım* (Üçüncü Kitap), Ülkü Matbaası, İstanbul.
- SOMALI Vâlâ (1986) *Türk-Dünya Voleybol Tarihi (1895-1986)*, Duran Ofset, İstanbul.
- SOYSAL Selahattin (1972) *Türk İzçiliğinin 60.Yılı 1912-1972*, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞİNOFOROĞLU Osman Tolga (2015) *Selim Sırrı Tarcan ve İsveç jimnastiği: Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- TARCAN Selim Sırrı (1935) Terbiye Bahisleri-Bugünün Terbiye Meselesi, *Cumhuriyet*, 9 Kasım, s. 5.
- (1936) Terbiye Bahisleri-Çok Oturuyoruz, *Cumhuriyet*, 13 Ocak, s. 3.
- (1936) Terbiye Bahisleri-Sporun Ahlak ve Karakter Üzerine Tesiri, *Cumhuriyet*, 27 Mart, s. 5.
- (1936) Terbiye Bahisleri-Bedenimizin Tuvaleti, *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1936, s. 5.
- (1936) Spor Pedagojisi, *Türk Spor Kurumu*, Sayı 22, 30 Kasım, s. 4.
- (1936) Fikir Pehlivanı mı? Vücut Pehlivanı mı?, *Türk Spor Kurumu*, Sayı 23, 7 Aralık, s. 4.
- (1937) Sağlık Bahisleri-Halkın Sıhhati, *Cumhuriyet*, 19 Haziran, s. 5.

- (1938) Perşembe Müsahabeleri-Daima Genç Kalmak İstiyor musunuz, *Akşam*, 16 Haziran, s. 9.
- (1938) Ömrümün Kitabından, Abdülhamit Vükelasını Nasıl Yendim II, *Foto Magazin*, Sayı 6, 1 Ekim, s. 30-33.
- (1942) *Spor Pedagojisi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- (1946) *Hatıralarım*, Canlı Tarihler XVI, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- (1947) Spor, *Büyük Çağ*, Sayı 3, 1947, s. 9,16.
- (1948) *Yeni ve Eski Olimpiyatlar*, Ülkü Basımevi, İstanbul.
- (1948) *Yurd Dışında – Londra’da Gördüklerimiz*, Ülkü Basımevi, İstanbul.
- (1908) Terbiye-i Bedeniye Mektebi *İkdam*, 19 Aralık, s. 3.
- TOPRAK Zafer (1985) II. Meşrutiyet Dönemi Paramiliter Gençlik Örgütleri, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 531-536.
- TUNCA Yusuf (1972) *Okul Sağlığı ve Sağlık Eğitimi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- YAMAK ATEŞ Sanem (2012) *Asker Evlatlar Yetiştirmek II. Meşrutiyet Dönemi’nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütlenmeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YAMAN Kadri (1939) Sporcu Karakterile Ölçülür, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 10, Ağustos, s. 34.
- YURDAKUL Adil (1939) Büyük Sporcularımızdan Selim Sırrı Tarcan, *Akşam*, 25 Mayıs, s. 10.
- YÜCEL Hasan Ali (1988) *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.